

Klanten van raamprostitutie

De vraag naar raamprostitutie in Amsterdam onderzocht

Met Engelse samenvatting

Sander Flight
Paul Hulshof

Klanten van raamprostitutie

De vraag naar raamprostitutie in Amsterdam onderzocht

Amsterdam, 28 oktober 2009

Sander Flight
Paul Hulshof

Met medewerking van:

Marieke de Groot

Joram Pach

Soa Aids Nederland, www.ijsberenforum.nl, www hookers.nl en www.ignatzmice.com

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1 Inleiding	8
1.1 Raamprostitutie in Amsterdam	8
1.2 Project 1012	8
1.3 Beleidskader prostitutie Amsterdam	9
2 Waarom onderzoek naar klanten?	10
2.1 Klanten lang buiten beeld	10
2.2 Aanleiding en onderzoeksvragen	11
2.3 Beperking tot raamprostitutie	13
2.4 Onderzoeksmethoden	14
3 Wat we weten over klanten	16
3.1 De klant is niet interessant	16
3.2 De gemiddelde man	17
3.3 De dynamische klant	18
3.4 Push en pull	20
4 Aantal klanten raamprostitutie	21
4.1 Nederlandse en buitenlandse onderzoeken naar het aantal klanten	21
4.2 Schatting aantal klanten Amsterdamse raamprostitutie	23
4.3 Conclusie	26
5 Kenmerken klanten	27
5.1 Leeftijd	27
5.2 Herkomst	27
5.3 Taal	28
5.4 Conclusie	28
6 Relatie tussen aanbod en vraag	29
6.1 Bezoekers versus bezoeken	29
6.2 Push en pull bij raamprostitutie	30
6.3 Overstap naar raamprostitutie elders	31
6.4 Overlap raamprostitutie met seksclubs, escort of andere vormen	32
6.5 Voorspelling van de gevolgen van sluiting op het aantal bezoekers	33
6.6 Conclusie	34
7 Klanten inzetten bij aanpak misstanden	36
7.1 Nederlands en buitenlands beleid ter vermindering van misstanden	36
7.2 Opinie buitenlandse klanten over Nederlandse beleid	38
7.3 Buitenlands onderzoek naar misstanden	39
7.4 Nederlands onderzoek – signalen waarnemen	39
7.5 In actie komen na signalen	40
7.6 Conclusie	41
Bijlagen	
Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording	44
Bijlage 2 Literatuur	48
Bijlage 3 Schatting klanten raamprostitutie Amsterdam	51

Samenvatting

Raamprostitutie in Amsterdam

Er zijn in Amsterdam drie gebieden met raamprostitutie. Het grootste gebied is gelegen in het noordoostelijke deel van de oude binnenstad op en rond de Oudezijds Achterburgwal en het Oudekerksplein: de Wallen. Daarnaast is er raamprostitutie in de Spuistraat en op het Singel en in de tussengelegen straten. Tot slot zijn er ramen in de Pijp in stadsdeel Oud-Zuid op de Ruysdaelkade.

Afbeelding 1 Drie gebieden met raamprostitutie in Amsterdam

Tot medio 2007 waren er in Amsterdam in totaal ongeveer vijfhonderd ramen: driehonderdtachtig op de Wallen, negentig in het Singelgebied en dertig in De Pijp. De gemeente heeft een strategische visie opgesteld voor de binnenstad (postcodegebied 1012). Onderdeel van die plannen is het opkopen van prostitutiepanden en sluiten van de helft van de ramen. Het doel is raamprostitutie vooral plaats te laten vinden op en rond de Oudezijds Achterburgwal en de Oude Nieuwstraat. Er zijn geen plannen om ook in de Pijp ramen te sluiten.

In de loop van 2007 en 2008 is een deel van de prostitutiepanden daadwerkelijk gekocht door de gemeente. De prostitutieramen in die panden hebben een (tijdelijke) andere bestemming gekregen. Zo zitten er in veel extraambordelen modeateliers: Red Light Fashion.

De gemeente wil weten wat het effect van sluiting van panden is op de vraag naar raamprostitutie. Daarnaast zijn er enkele concrete vragen gesteld over de klanten. DSP-groep heeft dit onderzoek gedaan op basis van literatuurstudie, interviews met klanten en gesprekken met prostituees en exploitanten.

Vragen en antwoorden in het kort

Vijf concrete onderzoeksvragen stonden centraal in dit onderzoek. Hieronder worden deze kort beantwoord. In de rest van het rapport worden de vragen uitgebreider beantwoord met meer nuancering en toelichting. Tevens wordt in de inhoudelijke hoofdstukken op basis van binnen- en buitenlandse literatuur dieper ingegaan op wat we weten over prostitutieklanten en hoe vraag en aanbod met elkaar samenhangen.

- *Hoeveel klanten van raamprostitutie zijn er in Amsterdam?*
Het aantal klanten van raamprostituees in Amsterdam ligt waarschijnlijk rond de 200.000 klanten per jaar. Deze schatting is het resultaat van drie verschillende berekeningswijzen (zie hoofdstuk 4).
- *Welke kenmerken (leeftijd, herkomst) hebben de klanten van Amsterdamse raamprostitutie?*
De meeste klanten van raamprostitutie in Amsterdam (90%) zijn tussen de 25 en 45 jaar. Ruim de helft van de klanten op de Wallen komt uit het buitenland. In het Singelgebied en de Pijp is de ruime meerderheid van de klanten Nederlands (zie hoofdstuk 5).
- *In welke taal kunnen klanten het beste worden benaderd in het kader van campagnes als Schijn Bedriegt en Meld Misdaad Anoniem?*
De voertaal op de Wallen is Engels, ook bij de Nederlandse klanten. In het Singelgebied en in de Pijp is de voertaal Nederlands. Als er voor één taal moet worden gekozen, verdient Engels de voorkeur (zie hoofdstuk 5).
- *Moet de minimumleeftijd voor klanten worden verhoogd van 16 naar 18 jaar?*
Er zijn op dit moment nauwelijks klanten jonger dan 20 jaar. Daarom ligt het niet voor de hand de minimumleeftijd te verhogen. Een extra reden om dit niet te doen, is dat een minimumleeftijd zeer moeilijk te handhaven is (zie hoofdstuk 5).

- *Wat gebeurt er met de vraag naar prostitutie als het aantal ramen op de Wallen en in het Singelgebied gehalveerd wordt?*

De vraag naar raamprostitutie zal waarschijnlijk nauwelijks afnemen. De meeste klanten die raamprostituees bezoeken doen dit omdat ze daar van binnenuit behoefte aan hebben (push-factoren). Zelfs als wordt besloten tot een halvering van het aanbod, blijft Amsterdam aantrekkelijk in vergelijking met andere steden. Klanten van raamprostitutie hebben een sterke voorkeur voor deze vorm van prostitutie boven bijvoorbeeld escort of seksclubs. Zij zullen dus waarschijnlijk eerder overstappen naar andere gebieden waar raamprostitutie is, dan dat ze overstappen naar andere vormen van prostitutie.

De groep klanten die wel gevoelig is voor veranderingen in het aanbod (pull-factoren), zal wel kleiner worden. Maar deze groep klanten vormt maar een zeer beperkt deel van alle bezoekers en is verantwoordelijk voor een zeer klein deel van de bezoeken (zie hoofdstuk 6).

- *Zijn de klanten zich bewust van mogelijke misstanden in de prostitutie, zoals mensenhandel en gedwongen prostitutie, en in hoeverre kunnen en willen zij een rol spelen in de signalering en aanpak van die problemen?*

De meeste klanten zijn goed op de hoogte van de misstanden die spelen in de prostitutiewereld en keuren deze af. Prostitutie door minderjarigen bijvoorbeeld wordt unaniem veroordeeld. Over gedwongen prostitutie denken de klanten genuanceerder: de meeste klanten erkennen wel dat dit probleem bestaat, maar zeggen zelf bijna nooit signalen op te pikken. Als klanten wél signalen van gedwongen prostitutie oppikken, komen ze meestal niet in actie. De meeste klanten vinden het de taak van de politie, toezichhouders en hulpverleners om gedwongen prostitutie te herkennen en er tegen op te treden.

Het strafbaar stellen van klanten van illegale prostitutie zal er volgens de klanten toe leiden dat er minder meldingen van misstanden worden gedaan bij de autoriteiten. De vraag is echter gerechtvaardigd of daarmee veel verloren gaat: het aantal klanten dat momenteel wel in actie komt bij misstanden is immers beperkt.

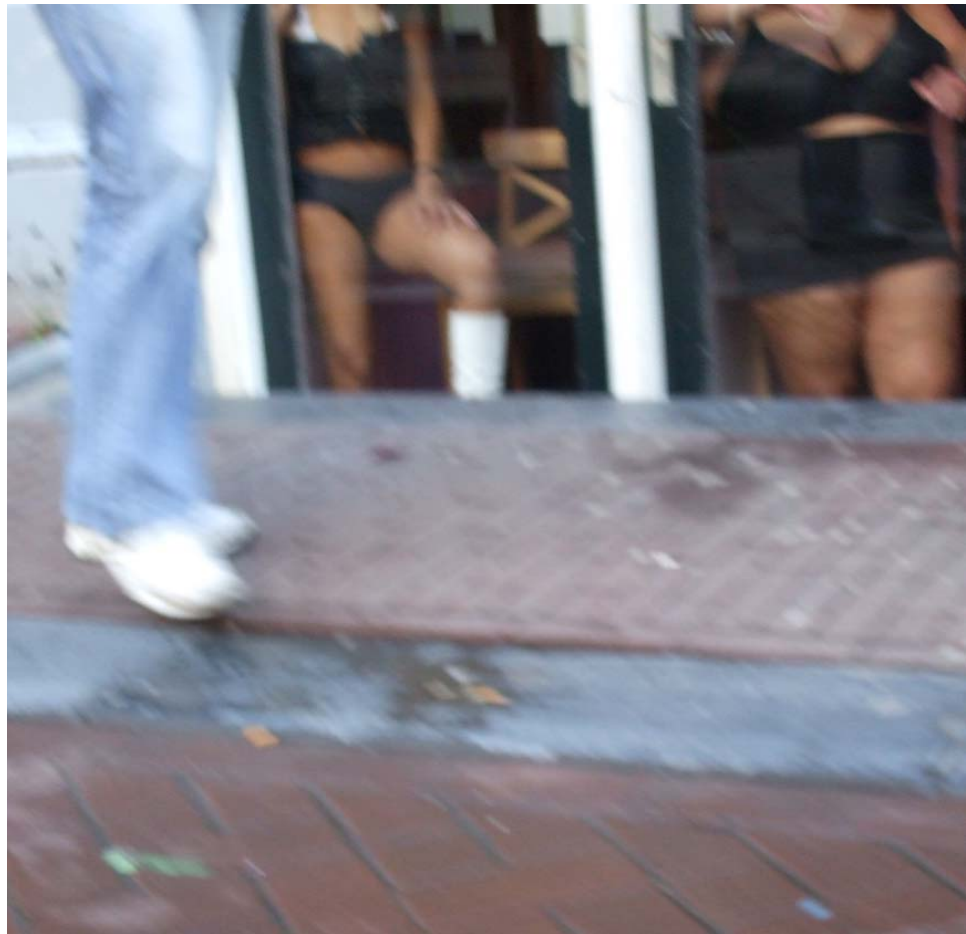
- *Welk effect heeft sluiting van de ramen op gedwongen prostitutie volgens de klanten?*

De klanten die meededen aan de internetenquête vinden vermindering van het aantal ramen geen goede manier om gedwongen prostitutie aan te pakken. Raamprostitutie is een vorm van prostitutie die zich juist bij uitstek leent voor het tegengaan van misstanden, aldus de klanten, omdat het veel zichtbaarder is dan bijvoorbeeld escort of privéontvangst. Raamprostituees zijn relatief makkelijk bereikbaar voor de overheid, politie, toezichhouders en hulpverleners. Als de ramen worden gesloten, zullen sommige prostituees ondergronds gaan, waardoor misstanden zullen toenemen, is de verwachting van veel klanten. Ook verwachten de klanten dat de concurrentie tussen de vrouwen zal toenemen, de prijzen zullen stijgen en de ontspannen sfeer op straat zal verdwijnen.

Aanbeveling: betrek klanten bij het beleid

Klanten van prostituees beschikken over informatie die interessant is voor gemeente, politie en hulpverleners. Zij hebben rechtstreeks contact met prostituees en weten dus welke gevolgen het gevoerde beleid heeft. Er zijn zelfs klanten die het beleid in verschillende landen met elkaar kunnen vergelijken en op grond daarvan informatie kunnen geven over te verwachten effecten van beleidsverandering.

Daarom doen wij de aanbeveling aan de gemeente een panel op te bouwen waar klanten anoniem aan kunnen deelnemen. De communicatie kan twee kanten op lopen: klanten kunnen de gemeente informatie geven over wat ze meemaken en de gemeente kan klanten informatie geven die zij weer mondeling of via internet aan andere klanten kunnen doorgeven. Er is zeker animo onder een deel van de klanten om actief mee te helpen bij het tegengaan van misstanden in de prostitutie. De gemeente zou daar gebruik van kunnen maken door ze serieus te nemen en ze te voorzien van relevante informatie. Ook kunnen ze worden gestimuleerd om vaker anoniem misstanden te melden.

1 Inleiding

1.1 Raamprostitutie in Amsterdam

Er zijn in Amsterdam drie gebieden met raamprostitutie. Tot medio 2007 waren er in Amsterdam in totaal ongeveer vijfhonderd ramen: driehonderdtachtig op de Wallen, negentig in het Singelgebied en dertig in De Pijp.

Afbeelding 1.1 Drie gebieden met raamprostitutie in Amsterdam

1.2 Project 1012

De gemeente wil de oude binnenstad (postcodegebied 1012) in de komende jaren een ander aanzicht geven. De reden hiervoor is verwoord in recente gemeentelijke stukken die een economische visie voor de toekomst schetsen:

"Het evenwicht tussen wonen, werken en recreëren wordt verstoord door de stapeling van vele vaak minder gewenste functies zoals coffeeshops, prostitutie, fastfood en minisupermarktjes. Veel van deze functies zijn gevoelig voor criminele invloeden.

Het witwassen van zwart geld, vrouwenhandel en drugsgelateerde criminaliteit zijn de voornaamste boosdoeners."¹

Onderdeel van de plannen is het halveren van het aantal ramen voor prostitutie in de binnenstad. Uiteindelijk moet de helft van de ramen overblijven op de Wallen (vooral de Oudezijds Achterburgwal en aangrenzende straatjes) en rond de Spuistraat (vooral de Oude Nieuwstraat). De ramen in de Pijp kunnen open blijven.

In de loop van 2007 en 2008 is een deel van de prostitutiepanden daadwerkelijk gekocht door de gemeente. De prostitutieramen in die panden hebben een (tijdelijke) andere bestemming gekregen. Zo zitten er in veel extra bordelen modeateliers: Red Light Fashion.

1.3 Beleidskader prostitutie Amsterdam

In 2007 en 2008 heeft de gemeente twee nota's over prostitutie geschreven: de eerste nota ging over de aanpak van misstanden in de prostitutie en de tweede nota over het versterken van de positie van prostituees.

- *Oud beroep, nieuw beleid*
Eind 2007 verscheen de nota prostitutie 2007-2010 met als titel *Oud beroep, nieuw beleid*. Deze nota bevat de resultaten van een integrale doorlichting van de prostitutiebranche in de gemeente. Het bleek dat misstanden in de prostitutiebranche nog steeds aan de orde van de dag waren - vooral gedwongen prostitutie door mensenhandelaren bleek een ernstig probleem te zijn.
Het college heeft een aantal maatregelen genomen om barrières op te werpen tegen degenen die verantwoordelijk zijn voor uitbuiting in de seksindustrie. De Amsterdamse aanpak bestaat uit vier onderdelen: preventie, ontmoediging, opsporing en vervolging.
- *Prostitutieve v/m Amsterdam, weerbaar en zelfstandig*
In deze notitie besteedt het college aandacht aan de arbeidspositie en hulpverlening aan prostituees.² De notitie bevat voorstellen om de positie van prostituees in Amsterdam te versterken: prostituees moeten meer zelfstandig en onafhankelijk kunnen werken. De gemeente wil hiervoor een aantal maatregelen nemen. Zo zullen toezichthouders worden ingezet om meer toezicht en controle op de werkplekken van prostituees te houden en krijgt het Prostitutie & Gezondheidscentrum een spilfunctie. Het aantal opvangplekken voor slachtoffers van mensenhandel wordt uitgebreid.

Noot 1 Zie voor meer informatie over het project 1012 en het Amsterdamse prostitutiebeleid: www.eenveiligamsterdam.nl > thema's > uitgaan & vrije tijd > prostitutie.

Noot 2 Zie: www.zorgensamenleven.amsterdam.nl > publicaties > beleidsplannen en –notities.

2 Waarom onderzoek naar klanten?

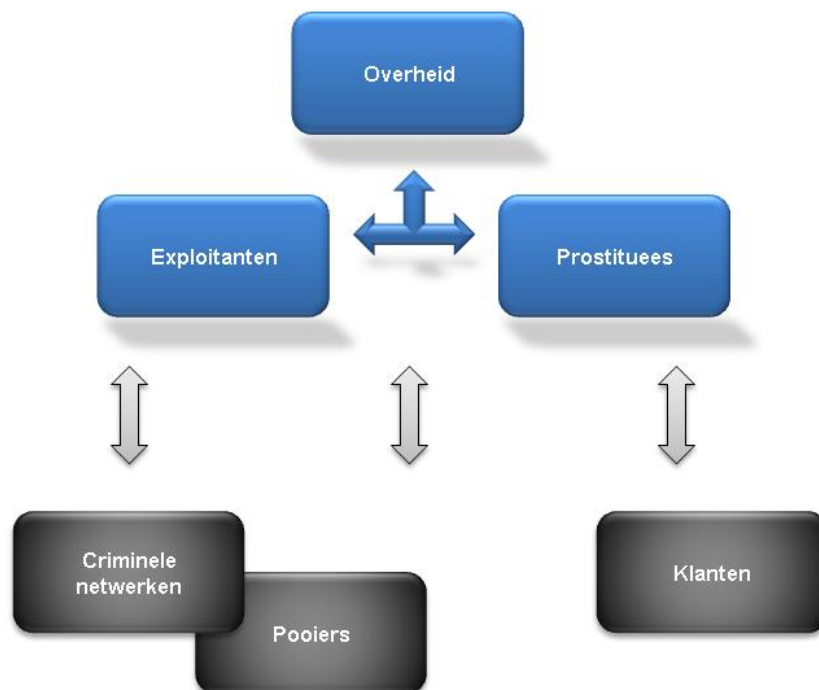
2.1 Klanten lang buiten beeld

In 2000 is het bordeelverbod in Nederland opgeheven. Het doel daarvan was enerzijds het beter reguleren en controleren van een bedrijfstak die tot dan toe werd gedoogd. Anderzijds wilde de overheid strenger kunnen optreden tegen misstanden, zoals gedwongen prostitutie en prostitutie door minderjarigen. Gemeenten kregen de taak om prostitutiebeleid vorm te geven en uit te voeren.

De gemeente Amsterdam heeft al voor de opheffing van het bordeelverbod een vergunningenstelsel ontwikkeld voor een aantal vormen van prostitutie, waaronder raamprostitutie en seksclubs. Sinds begin 2008 is er ook voor escortbedrijven een vergunningenstelsel en waarschijnlijk vallen binnenkort, als het nieuwe wetsvoorstel voor prostitutie wordt aangenomen, alle seksbedrijven onder het vergunningenstelsel.

De gemeente is verantwoordelijk voor het beoordelen van vergunningaanvragen, het verlenen van vergunningen en, samen met andere instanties, het toezicht en de handhaving in de prostitutiebranche.

Figuur 2.1 Belangrijke spelers in de prostitutie

Zowel de landelijke als de lokale overheden hebben in de eerste jaren na opheffing van het bordeelverbod vooral aandacht besteed aan de exploitanten en de prostituees zelf. De gedachte was dat als exploitanten en prostituees aan de vergunningseisen zouden voldoen, de sector als geheel een normale bedrijfstak zou worden.

Er is relatief weinig aandacht besteed aan andere belangrijke partijen in de prostitutiewereld: illegale en niet-vergunde bedrijven, criminele netwerken/pooiers en klanten.

Illegale bedrijven en niet-vergunde prostitutie

Illegale en niet-vergunde prostitutie zijn overigens twee verschillende zaken. Een prostitutiebedrijf zonder vergunning is niet altijd een illegaal bedrijf. Escortbedrijven hoefden tot 2008 geen vergunning aan te vragen en waren dus niet vergund, maar ook niet illegaal. Wel konden er illegale praktijken voorkomen in dat bedrijf, zoals bijvoorbeeld prostitutie door minderjarige vrouwen of gedwongen prostitutie. Maar dat soort illegale prostitutie kan ook voorkomen in een prostitutiebedrijf *met* vergunning. Er moet dus altijd onderscheid worden gemaakt tussen illegale prostitutie en niet-vergunde prostitutie.

Criminele netwerken en pooiers

Handhaving en toezicht in de prostitutie richtte zich de eerste jaren na opheffing van het bordeelverbod voornamelijk op de exploitant en de prostituees. Veel controles waren gericht op makkelijk te handhaven eisen in de vergunningen, zoals de aanwezigheid van een beheerder in het pand, een alarmknop in de kamer van de prostituee en een wasbak. Ook de leeftijd van de prostituees werd gecontroleerd.

Misstanden die moeilijker te constateren waren, zoals prostitutie onder dwang van criminelen of pooiers, kregen veel minder aandacht. De gemeente ontdekte echter al snel na opheffing van het bordeelverbod dat op de achtergrond criminele netwerken en pooiers actief waren en dat zij door het nieuwe beleid niet of nauwelijks werden geraakt.

Uit de landelijke evaluatie van de opheffing van het bordeelverbod in 2006 bleek dat niet alle doelstellingen van de wetswijziging waren bereikt: er was wel een vergunningstelsel in de meeste gemeenten, maar de positie van de prostituees was nauwelijks verbeterd. Ook daaruit bleek dat er te weinig aandacht was voor de pooiers en criminele netwerken die op de achtergrond actief konden zijn zonder door vergunningstelsel te worden geraakt. De aandacht voor die groepen is sindsdien toegenomen.

Klanten

Eén andere belangrijke speler die opvallend weinig aandacht heeft gekregen in het prostitutiebeleid is de klant. De laatste tijd lijkt hier langzaam verandering in te komen. De kennis over klanten van prostituees neemt langzaam toe. Dit onderzoek past in die ontwikkeling: in dit rapport wordt op basis van literatuuronderzoek de huidige kennis over prostitutieklanten samengevat én wordt op basis van nieuw verzamelde gegevens antwoord gegeven op enkele concrete vragen van de gemeente Amsterdam.

2.2 Aanleiding en onderzoeksvragen

Aanleiding

Er zijn verschillende redenen om onderzoek onder klanten te doen. In de nota *Oud beroep, nieuw beleid* stond dat meer inzicht in de klanten nuttig is om de vraag naar commerciële seks te kunnen reguleren en beïnvloeden.

Door de plannen om het aantal ramen op de Wallen en in het Singelgebied flink terug te brengen is de klant alleen nog maar interessanter geworden. De gemeente wil weten wat er gebeurt met de vraag naar prostitutie als het aanbod kleiner wordt.

Dit onderzoek is ook verricht om antwoord te geven op enkele concrete vragen die door de gemeenteraad zijn gesteld over prostitutieklanten. In de nota *Het onzichtbare zichtbaar gemaakt* werden de volgende vragen gesteld (Schaapman en Asante 2005).

- *Moet de minimumleeftijd van klanten worden verhoogd van 16 naar 18 jaar?*
Prostitutie kan ervoor zorgen dat mannen al op jonge leeftijd in aanraking komen met illegale praktijken en misstanden in de prostitutiebranche, aldus de nota van de raadsleden. Daarom verzoeken zij het College de minimumleeftijd voor klanten te verhogen van 16 naar 18 jaar.
- *Hoe zit het met seksverslaving en prostitutie?*
Er zouden volgens *Het onzichtbare zichtbaar gemaakt* in Nederland 800.000 seksverslaafden zijn. De twee raadsleden vonden dat er onderzoek moest worden in hoeverre prostitutieklanten seksverslaafd zijn.
- *Campagnes voor bewustwording en tegen mensenhandel*
In de nota wordt het college gevraagd mee te werken aan een landelijke bewustwordingscampagne onder (potentiële) prostitutieklanten en een publiekscampagne over mensenhandel. Dit is gerealiseerd in de landelijke campagnes *Schijn Bedriegt* en *Meld Misdaad Anoniem*. Om vervolgcampagnes beter te laten aansluiten op de beleving van de klanten, is meer kennis van de klanten nodig.

Het College heeft in een reactie gesteld dat de vraag naar seksverslaving deel zou moeten uitmaken van een landelijk onderzoek naar klanten. De twee andere onderzoeksvragen konden echter wel binnen de Amsterdamse context worden beantwoord – vandaar onder andere dit onderzoek.³

Onderzoeksvragen

Voor dit onderzoek zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

- Hoeveel klanten van Amsterdamse raamprostitutie zijn er?
(Hoofdstuk 4)
- Welke kenmerken (leeftijd, herkomst, taal) hebben deze klanten?
Subvragen:
Moet de minimumleeftijd voor klanten worden verhoogd van 16 naar 18 jaar? (Hoofdstuk 5)
In welke taal kunnen klanten het beste worden benaderd in campagnes zoals *Schijn bedriegt* en *Meld misdaad anoniem*?
(Hoofdstuk 5)
- Wat gebeurt er met de vraag naar prostitutie als het aantal ramen op de Wallen en in het Singelgebied gehalveerd wordt?
(Hoofdstuk 6)

Noot 3 Dit is niet het enige onderzoek naar prostitutie in Amsterdam. Voor een overzicht van alle relevante beleidsnota's en onderzoeken: www.eenveiligamsterdam.nl > thema's > uitgaan & vrije tijd > prostitutie.

- Zijn de klanten zich bewust van mogelijke misstanden in de prostitutie zoals mensenhandel en gedwongen prostitutie en in hoeverre kunnen en willen zij een rol spelen in de signalering en aanpak van die problemen? (Hoofdstuk 7)

2.3 Beperking tot raamprostitutie

Dit onderzoek gaat alleen over klanten van raamprostitutie en niet over bijvoorbeeld escort, seksclubs of privéontvangst. Dat betekent dat de uitkomsten niet kunnen worden gegeneraliseerd naar *alle* klanten van prostitutie. Er wordt wel een globale vergelijking gemaakt tussen klanten van raamprostitutie en klanten van seksclubs en escortservices, maar beperkt. Als het de bedoeling is een beeld te krijgen van de klanten van alle soorten prostitutie, is aanvullend onderzoek nodig.

Soorten prostitutie

Welke soorten prostitutie zijn er eigenlijk? Voor het landelijke onderzoek in 2006 dat DSP-groep deed voor het Ministerie van Justitie naar de effecten van de opheffing van het bordeelverbod in alle Nederlandse gemeenten, is een indeling in seksbedrijven ontwikkeld (Flight e.a. 2006). Seksbedrijven zijn verdeeld in twee hoofdgroepen: bedrijven waar het gaat om het *vertonen* van seks en bedrijven waar echt *prostitutie* wordt bedreven. De tweede groep is weer nader onderverdeeld in bedrijven die werken vanaf een vaste locatie, zoals seksclubs en raambordelen, en bedrijven waar de prostitutie op een ander adres plaatsvindt dan waar het bedrijf gevestigd is (escort).

Figuur 2.2 Soorten seksbedrijven

De website Hookers.nl deelt prostitutie in vier andere categorieën in:

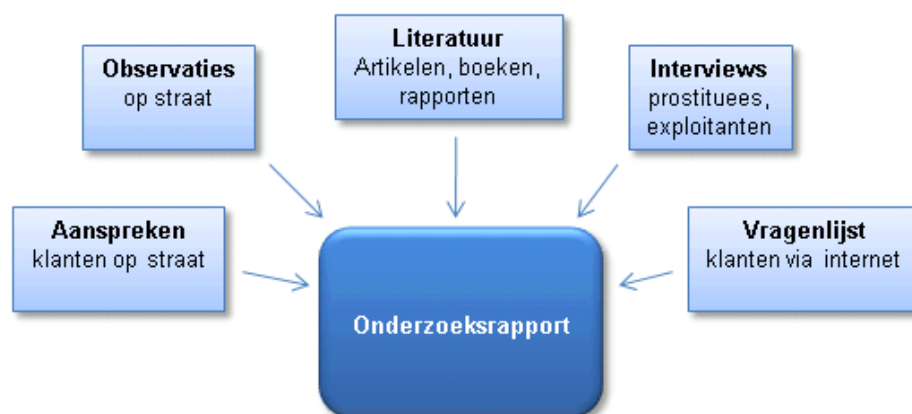
- raam- & tippelprostitutie
- clubs & privéhuizen⁴
- escort & privéontvangst
- specialiteiten (gangbangs, SM, massagesalons)

Noot 4 In een seksclub is een bar aanwezig waar klanten eerst kennis kunnen maken met de aanwezige prostituees voordat er zaken worden gedaan; in privéhuizen is geen bar.

2.4 Onderzoeksmethoden

Onderzoek naar prostitutie is moeilijk en onderzoek onder klanten is nóg moeilijker. Prostitutiebezoek is immers nog steeds een taboe voor de meeste klanten. Sociale wenselijkheid speelt daarom zo'n grote rol, dat zowel het verkrijgen van een betrouwbaar beeld over de aard en omvang van de klantenpopulatie als een goed inzicht in hun gedrag bijzonder moeilijk is. Dat is ook de reden waarom onderzoek naar klanten schaars is en *valide* onderzoek al helemaal. In het buitenland is al vrij veel ervaring opgedaan met onderzoek onder prostitutieklanten en daar zijn verschillende onderzoeksmethoden ontwikkeld. Die methoden zijn ook in dit onderzoek toegepast, overigens met wisselend succes. In de onderzoeksverantwoording in de bijlagen van dit rapport wordt hier uitgebreid op ingegaan. Hier beperken we ons tot een opsomming van de gehanteerde methoden.

Figuur 2.3 Gebruikte methoden van onderzoek

- **Literatuur**
Er zijn voor dit onderzoek tientallen artikelen en boeken bestudeerd om de huidige kennis over prostitutieklanten op een rij te kunnen zetten (zie de literatuurlijst in de bijlagen). Deels gaat het om kwantitatieve studies naar het aantal klanten en hun kenmerken en anderzijds om kwalitatief onderzoek naar motivaties, behoeften en gedrag van klanten. Uiteraard zijn ook alle gemeentelijke nota's en lokale en landelijke onderzoeken naar prostitutie bestudeerd.
- **Observaties**
Gedurende een aantal dagdelen (ochtend, middag, avond, nacht) op verschillende dagen van de week, hebben onderzoekers van DSP-groep op straat de klanten van raamprostituees geobserveerd. Daarbij is niet alleen gekeken hoeveel klanten er zijn en hoe ze zich gedragen, maar is ook geschat wat hun leeftijd is, waar ze vandaag komen en welke taal ze spreken. In totaal zijn op deze manier meer dan honderd klanten geobserveerd in de drie gebieden met raamprostitutie (Wallen, Singel, Pijp).

- **Aanspreken klanten op straat**

Op twee verschillende avonden is, samen met een medewerker van Soa Aids Nederland, geprobeerd klanten op straat aan te spreken en ze te vragen mee te werken aan een kort vraaggesprek. Deze methode bleek nauwelijks effectief: het kostte erg veel tijd om mannen te vinden die mee wilden doen. De methode was duidelijk veel te confronterend. Verreweg de meeste mannen voelden zich betrap en reageerden bot of liepen snel door.

- **Interviews prostituees en exploitanten**

Een goede bron van informatie over klanten zijn de prostituees zelf. In totaal zijn daarom interviews gehouden met 35 prostituees; 17 op de Wallen en 18 in het Singelgebied en in de Pijp. Daarnaast zijn ook gesprekken gevoerd met zeven exploitanten van seksclubs en privéhuizen om een globale vergelijking tussen deze soorten prostitutie te kunnen maken.

- **Enquête via Internet**

Op de website van DSP-groep is in het najaar van 2008 gedurende twee maanden een vragenlijst (in het Nederlands en Engels) beschikbaar gesteld die klanten anoniem konden invullen. Op de klantenwebsites Hookers (Nederlandstalig) en Ignatzmice (Engelstalig) zijn discussiefora geopend over dit onderzoek en zijn links naar de vragenlijst geplaatst. Er zijn 42 vragenlijsten ingevuld. Niet alleen de ingevulde vragenlijsten, maar ook de discussies tussen klanten op deze discussiefora zijn verwerkt in dit rapport.

Op Hookers.nl is een stevige discussie gevoerd over de vraag of het wel in het belang van de klant was om mee te doen aan dit onderzoek. Sommigen waren van mening dat het gemeentelijke beleid al vast stond en dat het onderzoek louter *window-dressing* was. In hun ogen werd het onderzoek onder de klanten gebruikt om bestaand beleid te legitimeren.

Gelukkig waren de beheerders van de klantenwebsites en veel klanten zelf wel enthousiast over dit onderzoek. Zij stelden het juist op prijs dat klanten hun mening konden laten horen. Sommige klanten gingen heel ver in hun bereidheid mee te werken aan het onderzoek. Eén respondent maakte bijvoorbeeld een economische analyse van de klantbezoeken aan Amsterdam en deed het voorstel door te rekenen hoeveel inkomsten de stad zou verliezen als er minder bezoekers zouden komen. Een andere klant bood aan een analyse te maken van de database met alle recensies om te zien of klanten gebruik maken van verschillende vormen van prostitutie. Een derde stelde voor een vergelijking te maken tussen San Francisco en Amsterdam. Op deze voorstellen zijn we niet direct ingegaan, maar het geeft wel aan dat het niveau van de discussie hoog was. Er werd (meestal) genuanceerd over prostitutie gesproken en meningen werden vaak met feiten onderbouwd. Kortom: een deel van de klanten is bereid actief mee te denken over prostitutie en het gemeentelijke beleid.

3 Wat we weten over klanten

In dit hoofdstuk wordt op basis van literatuuronderzoek een beschrijving gegeven van prostitutieklanten. Dit hoofdstuk biedt daarmee het kader voor de volgende hoofdstukken waarin de concrete onderzoeksvragen worden beantwoord op basis van de nieuw verzamelde informatie.

3.1 De klant is niet interessant

Er is vrij veel onderzoek naar prostitutie gedaan, maar onderzoek naar *klanten* is zeldzaam. Uit een inventarisatie in 1991 bleek dat onderzoek naar klanten niet meer dan één procent uitmaakte van het totaal aan onderzoek naar prostitutie (Perkins, 1991). Kennelijk was de klant dus lange tijd niet interessant.

Eén verklaring hiervoor is het idee dat prostitutieklanten eenvoudig te begrijpen zijn zonder speciaal op hen gericht onderzoek. Mannelijke seksualiteit wordt door velen verklaard vanuit een 'hydraulisch model' (Brooks-Gordon 2006). Mannen hebben volgens dit model een zekere behoefte aan seks en die behoefte neemt continu toe. Dan komt er een moment dat de behoefte móet worden bevredigd en daarvoor zijn enkele uitlaatkleppen beschikbaar: een relatie of prostitutie.

Dit beeld van de mannelijke seksualiteit is eeuwenoud. In de Middeleeuwen beschouwde men prostitutie al als een uitlaatklep voor mannen die ergere ontucht en aanvallen op de eer van deugdelijke vrouwen kon voorkomen (Van Doorninck en Jongedijk 1997). Als een man een prostituee bezocht, deed hij iets volkomen natuurlijks. In een Brits overheidsrapport uit 1871 stond het als volgt:

There is no comparison to be made between prostitutes, and men who consort with them. With the one sex the offence is committed as a matter of gain; with the other it is an irregular indulgence of a natural impulse.

(Goodall, 1995)

De klant wordt interessant

Het idee dat prostitutiebezoek voor mannen iets natuurlijks was en dus nauwelijks interessant voor onderzoek, bleek lang houdbaar. Pas in het midden van de vorige eeuw kwam hier langzaam verandering in. Klanten werden sociaal gezien steeds minder geaccepteerd.

De seksuele revolutie, met de beschikbaarheid van anticonceptie en de grotere seksuele vrijheid buiten het huwelijk, leidde ertoe dat betalen voor seks steeds meer werd gezien als iets voor mannen waar iets mee mis moest zijn. Voor 'normale' mannen was het immers niet meer nodig om naar een prostituee te gaan. Prostitutieklanten werden door sommigen geportretteerd als lelijk, abnormaal, impotent, psychiatrisch, maniakaal of sadistisch (Mancini 1963). Meer gematigde studies schilderden mannen die betaalden voor seks af als overspeligen die hun vrouw bedrogen, als mannen die afwijkend seksueel gedrag vertoonden of gewoon 'oneerlijke' mannen.

Naarmate het beeld van prostitutieklienten negatiever werd, werd het ook interessanter om ze te bestuderen. De laatste decennia zijn enkele invloedrijke studies verricht die vanuit psychologische invalshoeken proberen te verklaren wat de drijfveren van prostitutieklienten zijn. Daarnaast heeft de aandacht voor seksueel overdraagbare aandoeningen (SOA's) tot meer onderzoek onder klienten geleid: condoomgebruik door klienten van prostituees werd een belangrijk onderdeel van de strijd tegen HIV/Aids. Een zeer recente reden voor een aantal onderzoeken onder klienten is hun mogelijke rol bij het signaleren en tegengaan van gedwongen prostitutie en andere misstanden. Al dit onderzoek heeft het beeld van de stereotype hoerenloper fors gewijzigd: net als in andere markten blijken er allerlei soorten klienten te zijn met verschillende redenen voor prostitutiebezoek.

3.2 De gemiddelde man

Als je kijkt naar demografische kenmerken zoals leeftijd, opleiding, burgerlijke staat en inkomen, blijken prostitutieklienten nauwelijks af te wijken van de gemiddelde man. Hun leeftijd ligt gemiddeld meestal tussen de 30 en 40 jaar en ze zijn afkomstig uit alle lagen van de bevolking. Inkomen, opleiding en arbeidsparticipatie van prostitutieklienten wijken ook nauwelijks af van het gemiddelde. Ook de burgerlijke staat blijkt niet samen te hangen met prostitutiebezoek: getrouwde, samenwonende, gescheiden en alleenstaande mannen gaan gemiddeld even vaak naar prostituees toe.

In een grootschalig onderzoek in de Verenigde Staten is geprobeerd het definitieve antwoord te geven op de vraag of klienten afwijken van de gemiddelde bevolking door in één grote analyse te kijken naar alle mogelijke kenmerken van klienten. De conclusie van dat onderzoek luidde dat mannen die betalen voor seks qua etniciteit, opleiding, sociaal economische status, religie, inkomen, politieke voorkeur en burgerlijke staat niet afwijken van mannen die nog nooit voor seks hebben betaald (Sullivan en Simon 1998).

Geen demografie, maar psychologie

Dit betekent echter niet dat *alle* mannen prostituees bezoeken; het betekent alleen maar dat demografische kenmerken niet bepalend zijn. Modern onderzoek naar klienten richt zich daarom op andere factoren in een poging te verklaren waarom bepaalde mannen prostituees bezoeken en anderen niet. Zo zijn er studies verschenen die kijken naar gedragskenmerken van klienten. Het blijkt bijvoorbeeld dat mannen die betalen voor seks relatief veel verschillende seksuele partners hebben in hun leven en relatief vaak van huis zijn, bijvoorbeeld voor hun werk.

Kinnell (2006) vroeg aan 126 klienten waarom ze betaalden voor seks. De meest voorkomende reden was dat de klienten geen emotionele band wilden met degene waar ze seks mee hadden (44%). Een andere veelgenoemde reden, vooral bij mannen zonder partner, was dat ze geen sekspartner hadden (42%). De groep die wel een sekspartner had, gaf vaak aan dat ze thuis te weinig seks hadden (30%). Voor 26% van de klienten gold dat ze bij prostituees kwamen omdat ze behoefte hadden aan specifieke seksuele diensten, meestal orale seks, die elders niet konden worden bevredigd.

Voor zover wij hebben kunnen achterhalen, is er geen Nederlands onderzoek verricht naar de vraag waaróm sommige mannen betalen voor seks en anderen niet.

Er is echter wel onderzoek verricht naar klanten van prostituees, waarna de klanten in een aantal verschillende typen konden worden ingedeeld (Vanwesenbeeck et al 1993, Soa Aids Nederland 2006, Zaitch en Staring 2007). De indelingen die in deze onderzoeken worden gehanteerd, lijken sterk op elkaar.

- **De zakelijke klant**

Deze klant beschouwt prostitutiebezoek als een commerciële transactie. Hij heeft behoefte aan seks en wil daar ook voor betalen. Hij accepteert het gebruik van condooms en reguleert zijn prostitutiebezoek, meestal op basis van zijn inkomsten;

- **De avonturier**

Deze klant is negatief over prostituees en negatief over zijn eigen prostitutiebezoeken. Hij heeft problemen met het gebruik van condooms en beschouwt zichzelf als seksverslaafd;

- **De romanticus**

Deze klant is op zoek naar intimiteit (GFE = girl friend experience) en wil het liefst vergeten dat hij betaalt voor seks. Meestal bezoeken deze klanten dezelfde prostituee en willen ze meer dan de standaard service.

Er is overigens ook kritiek op deze indeling. Asante en Schaapman (2005) wijzen er, terecht, op dat het eufemistisch is om seksverslaafde mannen als avonturier te bestempelen. Onderzoekers zoals Vanwesenbeeck (1993) onderscheiden mede om die reden ook nog een vierde type klant: de 'bad guy'. Deze klanten willen vrouwen overheersen en hun macht gebruiken tijdens seks. Een deel van deze groep zou zelfs bewust zoeken naar prostituees die onder dwang werken. Het is echter volstrekt onduidelijk hoe groot deze groep is en het is zelfs de vraag of het een groep kan worden genoemd. Dit type klant werd in elk geval niet aangetroffen in recent onderzoek onder 46 Nederlandse prostitutieklanten (Zaitch en Staring 2007) en ook niet in het onderhavige onderzoek. Onder de klanten zelf, maar ook niet indirect via andere bronnen in hun onderzoek, kregen de onderzoekers aanwijzingen voor het bestaan van dit type klant.

Hoe het ook zij, de indelingen in groepen klanten die in Nederland zijn ontwikkeld beschouwen de klanten als een statische groep. Recent buitenlands onderzoek laat echter zien dat de *dynamiek* in het leven van de klant zeer bepalend kan zijn voor zijn behoefte aan prostitutie. Om de klant te kunnen begrijpen, moet rekening worden gehouden met de levensfase en de specifieke behoeften in bepaalde periodes in het leven van de klant.

3.3 De dynamische klant

Zoals gezegd blijkt uit recent buitenlands onderzoek naar klanten dat het gedrag van klanten veranderlijk is. De behoefte aan prostitutie kan veranderen in verschillende levensfasen. Dit heeft nogal wat consequenties voor het stereotype beeld van de klant. Niet elke man die ooit een prostituee heeft bezocht, blijft dit zijn hele leven doen. Het heeft dan ook weinig zin te spreken over 'de klant' alsof dat een vaste populatie zou zijn – het is een groep die groter en kleiner kan worden en ook per klant kan het aantal bezoeken veranderen in de loop der jaren. Gemeentelijk beleid en het aanbod van prostitutie spelen daarin wel een rol, maar slechts beperkt.

Een invloedrijk onderzoek naar prostitutieklienten (Sanders 2008) is gebaseerd op uitgebreide diepte-interviews met tientallen klienten en bestudering van alle publicaties over klienten. Sanders laat in haar onderzoek zien dat de opvatting ‘eens een klient, altijd een klient’ niet houdbaar is: mannen doorlopen verschillende levensfasen, waarin hun behoefte aan betaalde seks verandert. Ook het idee dat er iets mis moet zijn met mannen die betalen voor seks, wordt door Sanders weersproken. Zij laat zien dat prostitutiebezoek allerlei functies kan vervullen voor verschillende mannen op verschillende momenten in hun leven. Sanders verdeelt prostitutieklienten uiteindelijk in vijf groepen, voornamelijk op basis van de levensfase waarin de klient prostituees bezoekt.

Tabel 3.1 Vijf groepen prostitutieklienten

Groep	Levensfase	Kenmerken
Ontdekker	Hele leven	Kan beginnen in elke levensfase, seksueel experimenteren, nieuwsgierigheid, fantasie, alleenstaand of in relatie, korte termijn betrokkenheid, langzaam ontevreden, verdwijnt uit het wereldje
Jo-jo	30-plus	Gedrag volgens patroon; bezoek neemt af als conventionele relatie begint; bezoek neemt weer toe als relatie tot ontevredenheid leidt; herhaald patroon; aangetrokken door ‘gevaar’ en spanning; proces belangrijker dan seks
Dwangmatig	Hele leven	Zowel met als zonder conventionele relatie, het dwangmatige zit meer in planning en organisatie dan de sekservaring; eindigt meestal door een bevredigende conventionele relatie of therapeutische hulp
Boekensteun	Begin en einde van leven	Eerste seksuele ervaringen en experimenteren; niet te verenigen met relatie, lange periode zonder bezoek tijdens huwelijk, keert weer terug als klient in latere leven (weduwenaar); vaak romantische contacten met één prostituee
Permanent	Gedurende hele leven	Sporadisch gedurende hele leven; vaak in buitenland of reizend voor werk, meestal met lange-termijn partner, geen regelmatige klient; gedreven door seksuele behoeften

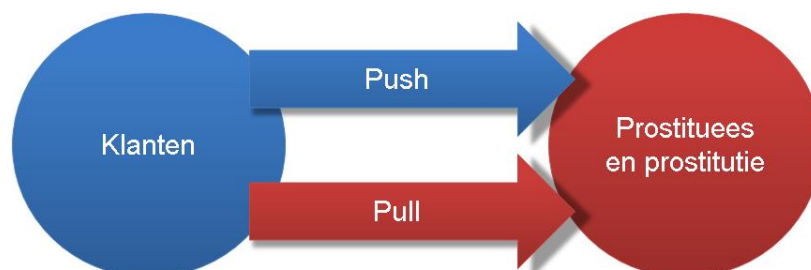
Bron: Sanders 2008.

Een belangrijke uitkomst van dit onderzoek is dus dat klienten een dynamische groep vormen en geen statische. De vraag naar prostitutie kan veranderen zonder dat het *aantal* mannen dat ooit voor seks heeft betaald verandert. Ook blijkt dat klienten verschillende redenen voor hun prostitutiebezoek hebben. Dat maakt het moeilijk, zo niet onmogelijk, om nog langer te spreken over *de* prostitutieklient. Een meer genuanceerde benadering komt meer met de werkelijkheid overeen.

3.4 Push en pull

Het werk van Sanders (2008) biedt ook een algemeen kader voor de redenen voor prostitutiebezoek. Ze maakt onderscheid tussen push-factoren en pull-factoren.

Figuur 3.1 Push en pull

- **Push-factoren**

Push-factoren zijn zaken die ontbreken in het leven van een man en hem als het ware richting prostitutie duwen. De belangrijkste push-factoren zijn emotionele behoeften, zoals eenzaamheid, ontevredenheid over de huidige seksuele relatie, veranderingen in het persoonlijke leven (zoals het overlijden van een partner of een scheiding) en problemen met 'gewone' afspraakjes maken met vrouwen.

Soms worden mannen trouwens letterlijk naar prostituees geduwd door hun sociale omgeving. Onderzoek in vijf landen buiten Nederland (Anderson en O'Connell Davidson 2003) laat zien dat het eerste prostitutiebezoek in twee op de drie gevallen werd geregeld door vrienden of collega's. Op de Wallen hebben wij dit ook waargenomen: soms legde een groep mannen geld bij elkaar om één man uit de groep bij een prostituee naar binnen te laten gaan.

- **Pull-factoren**

Pull-factoren zijn factoren die mannen richting prostitutie trekken. Veel mannen voelen zich bijvoorbeeld aangetrokken tot de wereld van betaalde seks door advertenties en websites die inspelen op hun fantasieën. Het streven van veel seksbedrijven is om prostitutie te positioneren als een *mainstream* activiteit en een vorm van professionele dienstverlening. Daarnaast zijn er mannen die zich aangetrokken voelen tot het beeld van een onderwereld vol spanningen en taboes.

4 Aantal klanten raamprostitutie

In dit hoofdstuk wordt op basis van buitenlandse en Nederlandse literatuur besproken hoeveel mannen betalen voor prostitutie. Met behulp van drie verschillende schattingsmethoden geven we vervolgens een schatting van het aantal klanten van raamprostitutie in Amsterdam.

4.1 Nederlandse en buitenlandse onderzoeken naar het aantal klanten

Eén van de eerste onderzoeken waarin is onderzocht hoeveel prostitutieklanten er zijn, was een algemeen seksonderzoek in de Verenigde Staten in 1948. Deze onderzoekers kwamen tot de schatting dat twee op de drie mannen ooit in hun leven hadden betaald voor seks en dat vijftien tot twintig procent dit regelmatig deed (Kinsey *et al.* 1948).

De manier waarop deze onderzoekers respondenten selecteerden (mannen gaven zichzelf op voor het onderzoek via een netwerk van vrienden) werd echter stevig bekritiseerd en later onderzoek dat een meer aselechte methode gebruikte om respondenten te kiezen, kwam uit op (veel) lagere schattingen. Uit een grootschalig Brits onderzoek, dat vrijwel gelijktijdig werd gehouden in 1949 (geciteerd in Stanley 1995), bleek dat een kwart van de mannen ooit voor seks had betaald.

Latere onderzoeken kwamen meestal uit op lagere percentages klanten. In de Verenigde Staten toonde *The National Health and Social Life Survey* uit 1989 aan dat zestien procent van de mannen ooit had betaald voor seks (geciteerd in Weitzer 2000). In ongeveer dezelfde periode kwamen Noorse onderzoekers (Prieur en Taksdal 1989) tot de constatering dat dertien procent van de Noorse mannen ooit voor seks had betaald. Deense onderzoekers kwamen enkele jaren later op exact hetzelfde percentage uit (Melbye en Biggar 1992). Brits onderzoek uit ongeveer dezelfde periode (Knox, MacArthur en Simons 1993) kwam uit op zeven procent en dat percentage werd een jaar later bevestigd in het meest invloedrijke Britse onderzoek naar seksueel gedrag waarvoor ruim achtduizend mannen werden ondervraagd (Wellings *et al.* 1994).

Tabel 4.1 Prevalentie prostitutiebezoek – Hoeveel procent van de mannelijke bevolking betaalde ooit voor seks?

Land	Ooit betaald voor seks	Onderzoek uit
Nederland	12%	1968
	11%	1981
	14%	1989
Australië	16%	2002
Denemarken	13%	1992
Groot-Brittannië	25%	1949
	6%	1990
	7%	1993
	7%	1994
	9%	2000
Noorwegen	13%	1989
Schotland	10%	2006
Verenigde Staten	67%	1948
	16%	1989

Nederland

In Nederland is drie keer onderzoek gedaan onder een aselechte steekproef van mannen om te achterhalen hoeveel klanten van prostituees er zijn. In 1968 bleek dat twaalf procent van alle Nederlandse mannen ooit een prostitute had bezocht (Kooy 1969). In 1981 kwam men tot een schatting van elf procent (Schelvis 1983). Het meest recente onderzoek is twintig jaar geleden gehouden in 1989. Daaruit bleek dat veertien procent van de Nederlandse mannen ooit had betaald voor seks en dat drie procent dit het afgelopen jaar tenminste één keer had gedaan (Zessen 1991, Drenth 2001). Opvallend is dat de percentages uit deze drie onderzoeken elkaar nauwelijks ontlopen – dat duidt erop dat het aantal mannen dat betaalt voor seks ongeveer constant is gebleven tussen 1968 en 1989. Het is echter goed mogelijk dat deze onderzoeken de werkelijke aantallen structureel onderschatten door sociaal wenselijke antwoordgedrag van de respondenten.

Zijn er meer of minder klanten dan vroeger?

Velen hebben het idee dat prostitutiebezoek momenteel minder vaak voorkomt dan enkele tientallen jaren geleden. Het idee bestaat dat jonge mannen minder vaak naar prostituees gaan omdat de morele standaard is verschoven (onder andere door anticonceptie) en dat niet-commerciële seks daardoor meer beschikbaar is dan vroeger.

Dit wordt niet bevestigd door onderzoek. Recente cijfers uit Groot-Brittannië (Ward *et al.* 2005) laten zien dat het percentage mannen dat seksuele diensten kocht juist was *toegenomen* van 6% in 1990 naar 9% in 2000. Ook recent onderzoek in andere landen liet zien dat het aantal klanten toenam: in Australië (Rissel *et al.* 2003) en in Schotland (Groom en Nandwani 2006).

Op theoretische gronden is het ook waarschijnlijk dat de vraag naar prostitutie groter wordt. De meeste studies zijn het er namelijk over eens, dat mannen die betalen voor seks:

- relatief veel verschillende seksuele partners hebben in hun leven;
- relatief vaak van huis zijn (bijvoorbeeld voor hun werk).

Gezien het feit dat steeds meer mensen in hun leven verschillende relaties na elkaar hebben (al dan niet in een huwelijk) en arbeid steeds mobieler wordt, waardoor mannen vaker van huis zijn, is het op theoretische gronden waarschijnlijker dat het aantal klanten van prostitutie nu groter is dan vroeger.

De invloed van de vaak geconstateerde 'seksualisering van de maatschappij' op de vraag naar prostitutie is niet helder. Het zou kunnen dat seks voor geld minder 'nodig' is in een maatschappij waar niet-commerciële seks breder beschikbaar is. Anderzijds zou de grotere zichtbaarheid van seksualiteit juist kunnen leiden tot een groei van de vraag naar prostitutie.

4.2 Schatting aantal klanten Amsterdamse raamprostitutie

Op basis van dit onderzoek kan een globale schatting worden gegeven van het aantal klanten van raamprostitutie in Amsterdam. Het aantal klanten is op drie manieren geschat:

- Op basis van bevolkingsonderzoek;
- Op basis van het aantal raamprostituees;
- Op basis van het aantal bezoekers per raam.

In de bijlage worden de drie methoden en de gehanteerde uitgangspunten uitgebreider beschreven. Hieronder staan alleen de belangrijkste uitkomsten.

Schatting op basis van bevolkingsonderzoek

Uit het reeds aangehaalde Nederlandse onderzoek uit 1989 bleek dat 14% van de Nederlandse mannen ooit een prostituee had bezocht en dat 3% dit het afgelopen jaar had gedaan. Op basis daarvan en met een aantal aannames over de herkomst van de klanten (zie bijlage 3), komen we uit op een schatting van 15.000 tot 30.000 klanten van Amsterdamse raamprostitutie per jaar.

Het is waarschijnlijk dat dit een forse onderschatting is van de werkelijke omvang. Ten eerste is de situatie in Amsterdam natuurlijk niet hetzelfde als in de rest van Nederland. Er is veel meer aanbod van prostitutie dan gemiddeld en dat kan leiden tot een grotere vraag, bijvoorbeeld van buitenlandse klanten. Ten tweede is er sinds 1989 veel veranderd: het internet en de mobiele telefonie hebben hun intrede gedaan, wat het eenvoudiger maakt om klant en prostituee bij elkaar te brengen. Dit zal overigens – net als in andere landen – vooral effect hebben gehad op escort en privéontvangst. Daarnaast is het bordeelverbod opgeheven. Dat kan gevolgen hebben voor de opvattingen van klanten: als prostitutie een gewoon beroep is, kan je dus ook 'gewoon' gebruik maken van de aangeboden diensten. Het vierde en belangrijkste bezwaar is echter dat de respondenten zeer waarschijnlijk sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven. Al met al mag dus worden verwacht dat deze eerste schattingsmethode een forse *onderschatting* van het werkelijke aantal klanten oplevert.

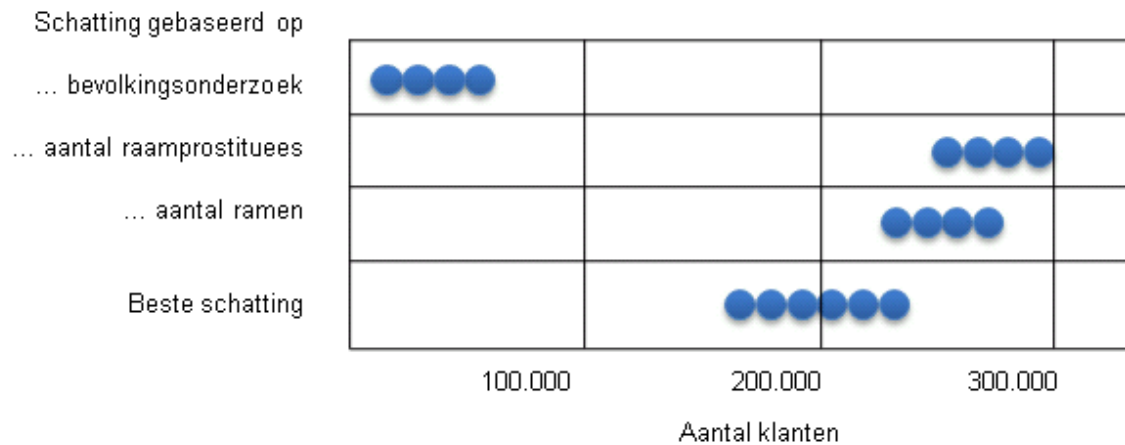
Schatting op basis van aantal raamprostituees

Het is niet exact bekend hoeveel raamprostituees er werken in Amsterdam, maar op basis van schattingen van onder andere de GGD en een aantal andere experts zijn dit er waarschijnlijk circa 2.000. Met een aantal aannames over de werkweek van deze prostituees en het aantal bezoeken dat klanten per jaar brengen (deze aannames volgen uit buitenlands onderzoek onder klanten), komen we voor de Amsterdamse raamprostitutie tot een schatting van tussen de 250.000 en 300.000 klanten per jaar. Dat is meer dan twintig keer zoveel als het aantal klanten dat we hierboven op basis van bevolkingsonderzoek schatten.

Schatting op basis van aantal ramen

Er waren in Amsterdam ten tijde van dit onderzoek 500 werkplekken beschikbaar voor raamprostitutie. Op basis daarvan kan ook worden geschat hoeveel klanten er zijn. Daarbij moet uiteraard wel rekening worden gehouden met het feit dat niet alle ramen continu bezet zijn. Op basis van het aantal beschikbare ramen, de bezettingsgraad en het aantal bezoeken per raam, komen we tot een schatting van ruim anderhalf miljoen bezoeken per jaar. Als we aannemen dat elke klant gemiddeld vijf bezoeken per jaar brengt, komen we uit op 200.000 tot 300.000 bezoekers per jaar. Dat zijn er dus ook veel meer dan we op basis van bevolkingsonderzoek hebben geschat.

Grafiek 4.1 Schatting aantal klanten van raamprostitutie in Amsterdam (drie methoden)

De waarheid ligt ongetwijfeld ergens in het midden. Op basis van deze drie schattingsmethoden is de beste schatting circa 200.000 bezoekers van raamprostitutie in Amsterdam per jaar. Let wel: dit zijn bezoekersaantallen en geen bezoeken. Dat aantal ligt hoger, omdat de meeste klanten vaker dan een keer per jaar een prostituee bezoeken.

Kijkers en kopers

Op de Wallen is het grootste deel van de voorbijgangers geen potentiële klant. deze mensen komen niet om te kopen, maar om te kijken. In het Singelgebied en in de Pijp is het percentage klanten onder de voorbijgangers vele malen groter dan op de Wallen.

Op drukke tijdstippen kwamen er ongeveer tweeduizend mensen per uur langs de ramen op de Oudezijds Achterburgwal. In datzelfde uur zagen we tien mannen naar binnen gaan bij één van de zes raamprostituees die op dat moment werkzaam waren. De verhouding tussen klanten en kijkers was op deze tijdstippen dus één op tweehonderd. In de kleinere steegjes zijn minder 'kijkers', maar ook daar zijn nog altijd meer kijkers dan kopers. De meeste echte klanten zijn er vroeg in de avond (tussen 17 en 20 uur) en van middernacht tot ongeveer 3 uur 's nachts als de kroegen sluiten. In de tussenliggende uren zijn dan ook vrij veel gordijnen gesloten.

4.3 Conclusie

Schattingen over het aantal mannen dat ooit betaald heeft voor seksuele diensten lopen sterk uiteen. Als de uitschieters naar boven en beneden buiten beschouwing worden gelaten, heeft tussen de 7% en 16% van de mannen ooit betaald voor seksuele diensten. Nederlands onderzoek komt uit op een percentage tussen de 11% en 14% van alle mannen.

Op basis van gegevens uit bevolkingsonderzoek, cijfers over het aantal werkzame prostituees en het aantal ramen is een globale schatting gemaakt van het aantal bezoekers van raamprostitutie in Amsterdam. De beste schatting is dat er circa 200.000 bezoekers per jaar zijn.

5 Kenmerken klanten

In dit hoofdstuk wordt op basis van drie methoden van dataverzameling (observaties op straat, interviews met prostituees en de enquête via internet) een profiel geschetst van de klant van raamprostitutie in Amsterdam.

5.1 Leeftijd

De ruime meerderheid (circa 90%) van de klanten van raamprostituees in Amsterdam is tussen 25 en 45 jaar oud. De gemiddelde leeftijd ligt rond de 30 jaar. De jongste klant die wij hebben gezien tijdens de observaties, was naar schatting twintig jaar oud en de oudste was circa zestig jaar.

De gesprekken met prostituees bevestigden onze observaties: de meeste van hun klanten zijn tussen de dertig en veertig jaar oud. Dit geldt vooral voor de Wallen. Klanten in het Singelgebied en in de Pijp hebben gemiddeld een iets hogere leeftijd.

Op de vraag of er een minimumleeftijd moet zijn voor klanten en zo ja, hoe hoog die dan moet zijn, werd meestal verbaasd gereageerd. Ten eerste omdat de meeste klanten toch al ouder dan 20 jaar zijn en iedereen dat oud genoeg vindt. Ten tweede omdat men zich afvraagt hoe de overheid een minimumleeftijd zou willen handhaven. Deze reactie kregen we in de interviews met prostituees en in het internetonderzoek onder klanten. Klanten die wel vonden dat er een minimumleeftijd zou moeten zijn, vonden bijna allemaal dat 18 jaar de grens zou moeten zijn.

5.2 Herkomst

Circa de helft van de klanten op de Wallen komt uit het buitenland. Iets meer dan de helft van de klanten die op straat zijn waargenomen, had een blanke huid (61%). De rest was ofwel licht getint (Mediterraan, Noord-Afrikaans: 23%) of donker (14%). Slechts een heel klein deel was Aziatisch (2%). Deze observaties werden bevestigd door de prostituees op de Wallen waar wij mee spraken: volgens hen komt ongeveer de helft tot tweederde van de klanten uit het buitenland. Het grootste deel van de buitenlandse klanten komt volgens hen uit Groot-Brittannië, maar er zijn ook vrij veel klanten uit Duitsland, Spanje, Frankrijk, Italië en de Verenigde Staten.

De klanten op de Wallen zijn duidelijk anders dan de klanten in het Singelgebied en in de Pijp. In die twee gebieden is de ruime meerderheid van de klanten Nederlands: er komen slechts sporadisch buitenlandse klanten naartoe. Dit bleek ook duidelijk uit de internetenquête onder buitenlandse klanten:

"I principally visit the Wallen for the girls since it is central, safe, and provides the best variety. I have looked at the Singel and noticed de Pijp, but never completed a transaction in either of those."

"So far I have only visited De Wallen area, as I love the atmosphere this place provides, with the surrounding nightlife and scenery. If these areas didn't consume all my time, I would enjoy travelling further afield."

Uit deze citaten blijkt niet alleen dat buitenlandse klanten de Wallen prefereren, maar ook dat ze wel degelijk op de hoogte zijn van de twee andere raamprostitutiegebieden in Amsterdam. Ze zoeken er informatie over op, maar kiezen toch elke keer voor de Wallen vanwege het grote aanbod, de unieke locatie en de sfeer. Mocht het aanbod daar kleiner worden, dan worden de twee andere gebieden relatief meer de moeite waard (zie ook het volgende hoofdstuk).

Het aantal regelmatig terugkerende bezoekers (de 'vaste klanten') is in het Singelgebied en in de Pijp veel groter dan op de Wallen. Ongeveer de helft van de klanten op deze twee locaties is vaste klant, aldus de prostituees. Op de Wallen is het aandeel vaste klanten veel kleiner.

5.3 Taal

De voertaal in de raamprostitutie op de Wallen is Engels: de meerderheid van de prostituees praat Engels met hun klanten – ook de Nederlandse klanten en de Nederlandse prostituees. Daarnaast zijn er sommigen die Spaans, Duits of Frans spreken, maar dit gebeurt niet vaak. In het Singelgebied en in de Pijp wordt veel vaker Nederlands gesproken dan op de Wallen: driekwart van de gesprekken tussen klanten en prostituees is in het Nederlands.

Als de overheid met de campagnes *Schijn bedriegt* en *Meld misdaad anoniem* zoveel mogelijk klanten wil bereiken, verdient Engels dan ook de voorkeur. Alle buitenlandse klanten spreken Engels en de Nederlandse klanten ook. Als het mogelijk is in twee talen te communiceren, is Engels in combinatie met Nederlands de beste keuze.

5.4 Conclusie

Met behulp van drie verschillende methoden van onderzoek zijn enkele uiterlijke kenmerken van de klanten van raamprostitutie in kaart gebracht. De meeste klanten zijn tussen de 25 en 45 jaar oud. Klanten jonger dan 20 jaar komen nauwelijks voor. Wel zijn de klanten op de Wallen gemiddeld jonger dan de klanten in het Singelgebied en in de Pijp.

Een kleine meerderheid van de klanten heeft een blanke huidskleur. De klanten in het Singelgebied en de Pijp zijn overwegend van Nederlandse afkomst, terwijl ruim de helft van de klanten op de Wallen uit het buitenland komt. De voertaal op de Wallen is dan ook meestal Engels en in het Singelgebied en de Pijp is dat Nederlands.

Al met al bevestigt ons onderzoek het beeld uit ander onderzoek dat prostitutieklanten qua demografische kenmerken niet veel afwijken van de gemiddelde mannelijke bevolking. Raamklanten zijn dus niet afkomstig uit een specifiek deel van de bevolking.

6 Relatie tussen aanbod en vraag

Dit hoofdstuk gaat over de samenhang tussen aanbod van en vraag naar raamprostitutie. Wat gebeurt er met de vraag naar raamprostitutie als de helft van de ramen wordt gesloten? Stoppen de klanten met het bezoeken van raamprostituees? Gaan ze naar andere raamprostitutiegebieden? Of stappen ze over op andere vormen van prostitutie, zoals escort of seksclubs?

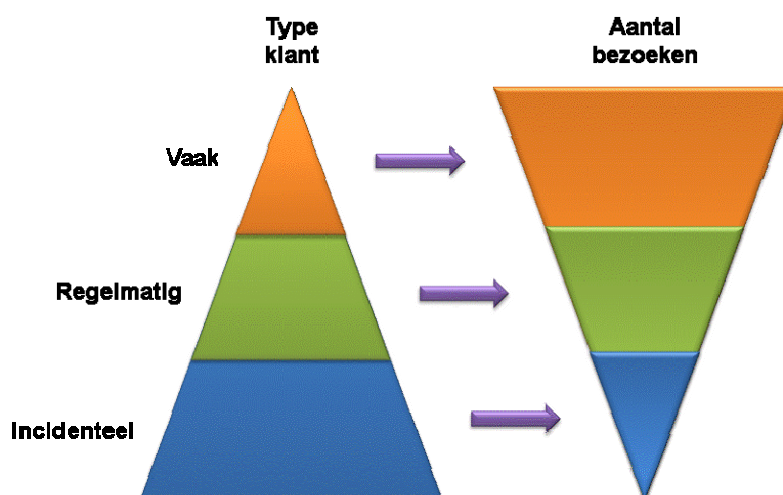
We beantwoorden deze vragen op basis van literatuur, observaties ter plaatse, gesprekken met prostituees en exploitanten en de enquête onder klanten via websites.

Het is overigens ook interessant om te onderzoeken wat de prostituees zelf doen als er ramen worden gesloten. Gaan zij naar andere gebieden in Amsterdam, of naar een andere stad waar nog wel ramen zijn? Gaan zij naar andere vormen van prostitutie, al dan niet vergund, of stoppen ze met het werk? Om die vragen te kunnen beantwoorden, houdt de gemeente momenteel een onderzoek onder prostituees zelf. Wij gaan verder niet op deze vraag in en beperken ons tot de klanten.

6.1 Bezoekers versus bezoeken

Het aantal bezoekers van prostituees is niet gelijk aan het aantal bezoeken. Er zijn klanten die wekelijks een prostituee bezoeken ('heavy users') en er zijn klanten die maar één keer in hun hele leven gaan. De 'heavy users' zijn natuurlijk verantwoordelijk voor een veel groter deel van de bezoeken en dus voor de vraag naar raamprostitutie, dan klanten die maar één keer gaan.

Figuur 6.1 Type klant naar aantal bezoeken

Voor inzicht in de vraag naar prostitutie, is het verschil tussen bezoekers en bezoeken van groot belang. Als sluiting van de helft van de ramen leidt tot een halvering van het aantal bezoekers, wil dat niet automatisch zeggen dat het aantal bezoeken (de vraag) ook gehalveerd wordt. Dat hangt immers af van de vraag *welke* soort bezoekers thuis blijven: als dit de *heavy users* zijn, zal de vraag (het aantal bezoeken) afnemen met veel meer dan 50%. Maar als het de incidentele klanten betreft, zal de vraag slechts met enkele procenten afnemen.

6.2 Push en pull bij raamprostitutie

Zowel pull- als push-factoren spelen een rol bij de vraag naar raamprostitutie. Maar niet voor alle klanten in dezelfde mate. Op basis van ons onderzoek in Amsterdam komen we tot de constatering dat er eigenlijk twee soorten klanten van raamprostitutie zijn: de doelbewuste klant en de toevallige klant.

De meeste Nederlandse klanten zijn doelbewuste klant en bij hen zijn het vooral push-factoren die aanzetten tot prostitutiebezoek. Bij de buitenlandse klanten moeten we twee soorten klanten onderscheiden.

Toevallige klanten

Er zijn enerzijds toeristen die in een impuls een raamprostitutie bezoeken: zij komen niet speciaal naar Amsterdam toe om prostituees te bezoeken. Elke toerist weet natuurlijk dat er prostitutie is, maar velen komen voor het totaalpakket van de goede en relaxte sfeer, de coffeeshops, de seksshops, de seks theaters en de prostitutie. Een deel van hen bezoekt vervolgens ook daadwerkelijk een raamprostitutie, maar dit is vaak een spontane actie. Hoe dit in zijn werk gaat, werd duidelijk tijdens onze observaties: bij sommige klanten zagen we overduidelijk dat ze vooraf niet van plan waren naar een prostituee te gaan, maar dat ze dit, na een paar rondjes door de buurt en een aantal alcoholische of andere versnaperingen, toch deden. In hun afweging speelde het grote aanbod, de openheid en de gewooneheid van raamprostitutie ongetwijfeld een belangrijke rol. Als het aantal ramen kleiner wordt, is het logisch te veronderstellen dat een deel van deze toevallige vraag zal verdwijnen. Anderzijds mag worden verwacht dat het gebied zijn reputatie als prostitutiegebied zal houden, zelfs als het aanbod gehalveerd wordt en er dus altijd veel toevallige klanten zullen overblijven.

Doelbewuste klanten

Er zijn daarnaast veel buitenlandse klanten die speciaal naar Amsterdam komen om prostituees te bezoeken. Vaak doen zij dit zelfs meerdere keren per jaar gedurende meerdere dagen. Sommige buitenlandse klanten komen wel zes keer per jaar naar Amsterdam en gaan tijdens elk bezoek naar verschillende prostituees. Het is niet duidelijk hoe groot deze groep is in verhouding tot de groep die toevallig besluit een prostituee te bezoeken, maar ze zijn wel verantwoordelijk voor veel meer bezoeken.

Bij de regelmatige bezoekers, of dit nou buitenlanders zijn of Nederlandse klanten, gaat het om vooraf geplande bezoeken die voortkomen uit push-factoren. Ook onze observaties lieten dit zien: een groot deel van de klanten uit zowel binnen- als buitenland loopt doelbewust door het gebied en is duidelijk potentiële klant. Bij deze groep klanten moet de behoefte aan prostitutie voornamelijk worden verklaard vanuit push-factoren: ze hebben behoefte

aan prostitutie 'van binnenuit'.⁵ Een bezoeker van het forum verwoorde dit als volgt:

"Je behoefte aan seks wordt niet ineens minder als het moeilijker te vinden is."

In de internetenquête gaven sommige klanten dit ook letterlijk aan: een grote meerderheid van de klanten, zowel binnen- als buitenlandse klanten, gaf aan dat hun vraag naar prostitutie niet of nauwelijks afhankelijk is van het aanbod. Deze klanten hebben behoefte aan prostitutie en zullen dus blijven zoeken naar raamprostitutie, ook als het aanbod kleiner wordt.

6.3 Overstap naar raamprostitutie elders

Klanten van raamprostitutie kiezen bewust voor raamprostitutie en zijn bereid te reizen voor deze vorm van prostitutie – soms zelfs over grote afstanden. Er zijn Nederlandse klanten die meer dan twintig verschillende raamprostitutiegebieden hebben bezocht in binnen- en buitenland. Gezien die grote mobiliteit ligt het voor de hand te verwachten dat sluiting van ramen op de Wallen en in het Singelgebied zal leiden tot meer klanten in andere gebieden met raamprostitutie, zowel in de Pijp als in andere steden. Buitenlandse klanten zijn in hun reisgedrag nog flexibeler dan Nederlandse klanten:

"My destination will change from Amsterdam to something else (Frankfurt, Vienna, Prague, Berlin...) if the windows will go away in Amsterdam."

"I would continue visiting Amsterdam and the Wallen when possible, but would certainly look more closely at other options in neighboring countries such as the Czech Republic or Germany."

Toch is het niet vanzelfsprekend dat de buitenlandse klanten zullen verdwijnen naar andere steden. Ze zijn namelijk erg aan de Amsterdamse raamprostitutie gehecht, zo blijkt uit de internetenquête. Velen van hen voelen een sterke band met de Wallen en zijn dol op het gebied, de sfeer, het grote, diverse aanbod aan prostituees en andere horeca en de open en veilige werkwijze.

Kortom: sluiting van een groot deel van de ramen zal waarschijnlijk leiden tot een toename van klanten in andere gebieden in de stad, in de rest van Nederland en zelfs in andere landen. Toch zullen de Wallen vanwege de reputatie en sfeer veel potentiële klanten blijven trekken, mits er voldoende ramen en andere voorzieningen blijven in het gebied en de sfeer niet volledig verandert. Zodra andere gebieden in Nederland of elders het imago overnemen van ontspannen en veilig prostitutiegebied, zullen veel buitenlandse klanten waarschijnlijk kiezen voor andere steden.

Noot 5 Terzijde: pull-factoren spelen ook bij de vaste klanten een zekere rol: "Elke keer als ik de rode lampjes zie, stijgt de spanning", aldus een klant op Hookers.nl op het forum 'Stoppen met lopen. Hoe?' (11 mei 2008).

6.4 Overlap raamprostitutie met seksclubs, escort of andere vormen

Uit de internetenquête blijkt dat de klanten van raamprostitutie momenteel niet of nauwelijks naar andere vormen van prostitutie gaan, zoals escort, seksclubs, privéhuizen of thuisprostitutie. Veel van de raamklanten hebben wel een keer een andere vorm van prostitutie uitgeprobeerd, maar keerden daarna terug naar de raamprostitutie, vanwege een aantal voordelen:

- Je kunt eerst een praatje maken.
- Je hoeft niet op basis van een telefoongesprek of een foto een dame uit te kiezen.
- Raamprostituees zijn extravert en komen zelfstandig over.
- Er is een groot en divers aanbod aan mooie vrouwen.
- Je wordt niet geconfronteerd met andere mannen, zoals in een club.
- Er is veel horeca in de buurt, waar je even kan wachten of afspreken met vrienden.
- Raamprostitutie is open en dat geeft een veilig gevoel.
- Raamprostitutie is zo zichtbaar, dat prostituees wel legaal en vrijwillig moeten werken en goede gezondheidszorg zullen krijgen.

Kortom: klanten van raamprostitutie hebben een grote voorkeur voor deze vorm van prostitutie, boven andere vormen.

Overlap met seksclubs en privéhuizen

Afgaand op de internetenquête en de recensies op Hookers.nl en Ignatzmice.com zijn er onder de regelmatige klanten van raamprostituees, maar weinig mannen die ook seksclubs of privéhuizen bezoeken. Van de klanten die op Hookers.nl recensies over raamprostituees op de Wallen hebben geschreven, schreef slechts 4% ook een recensie over een prostituee in een seksclub of een privéhuis (gebaseerd op een analyse van recensies van 300 raamklanten). Bij de buitenlandse bezoekers is nog minder overlap tussen raamprostitutie en seksclubs: bijna al hun recensies gaan alleen maar over raamprostitutie.

Dit werd ook bevestigd in onze gesprekken met exploitanten, portiers en prostituees van Amsterdamse seksclubs en privéhuizen. De seksclubs en privéhuizen waar wij mee gesproken hebben, richten zich allemaal op een specifieke groep klanten en naar eigen zeggen zijn dit andere klanten dan klanten van raamprostituees. Dit geldt ook voor de luxe seksclubs die, net als de raamprostituees op de Wallen, relatief veel buitenlandse klanten hebben. Hun doelgroep is echter de buitenlandse zakenman in het duurdere segment van de markt. Voor de minder luxe seksclubs en privéhuizen geldt ook dat ze andere klanten hebben dan raamprostituees: deze clubs krijgen veel Nederlandse klanten die gemiddeld wat ouder zijn dan de klanten van raamprostituees.

Overlap met escort

In een recent onderzoek naar escort in Amsterdam (Eysink Smeets *et al*, 2007) is ook kort aandacht besteed aan de klanten. De leeftijd van de klanten is niet besproken, maar wel hun herkomst: de verhouding tussen buitenlandse klanten en Nederlandse klanten in de escort was ruwweg fifty-fifty.

Dat is qua samenstelling vergelijkbaar met de klanten van raamprostitutie op de Wallen en met luxe seksclubs. Toch is het zeer onwaarschijnlijk dat het om dezelfde klanten gaat.⁶

Uit een analyse van de recensies op Hookers.nl blijkt dat slechts 6% van de recensenten van raamprostitutie op de Wallen ook ervaringen met escortdames beschrijft. Voor buitenlandse raamklanten geldt iets vergelijkbaars: slechts 3% van de recensies op de Engelstalige klantensite gaat over escort. Ook tussen raamprostitutie en escort blijkt dus weinig overlap te bestaan. Het ligt dan ook niet voor de hand dat sluiting van ramen zal leiden tot een verschuiving van de vraag richting escort of privéontvangst.

Overlap naar illegale prostitutie

De vraag of klanten zullen overstappen naar illegale (lees: niet vergunde) vormen van prostitutie, kan op basis van dit onderzoek niet goed worden beantwoord. Er zijn wel vragen over gesteld in de internetenquête, maar het vermoeden dat er sociaal wenselijke antwoorden zijn gegeven is zo groot, dat er geen conclusies aan kunnen worden verbonden. Alleen andere onderzoeksmethoden, zoals diepte-interviews met afzonderlijke klanten waar een vertrouwensband mee wordt opgebouwd, kunnen een betrouwbaarder beeld geven.

Kortom, het lijkt erop dat de klanten van raamprostitutie een zeer specifieke groep vormen die nauwelijks naar andere vormen van prostitutie gaat. Uit de enquêtes, internetonderzoek en diepte-interviews komt naar voren dat er nauwelijks overlap bestaat tussen de klanten van raamprostitutie enerzijds en klanten van privéhuizen, seksclubs en escort anderzijds. De klanten van raamprostitutie hebben verschillende redenen om deze vorm de voorkeur te geven boven seksclubs, privéhuizen en escort. De kans dat klanten van raamprostitutie overstappen naar andere vormen van prostitutie als het aantal ramen kleiner wordt, is dus klein.

6.5 Voorspelling van de gevolgen van sluiting op het aantal bezoekers

Klanten van prostituees zijn geen eendimensionale en statische groep, maar vormen een divers en dynamisch gezelschap. Het is daarom onmogelijk precies te voorspellen of en zo ja, hoeveel de vraag naar raamprostitutie zal afnemen als het aanbod gehalveerd wordt. Toch wordt hieronder een voorzichtige voorspelling gegeven op basis van de herkomst van de klant en de redenen voor zijn prostitutiebezoek (push of pull).

Noot 6 Er bestaan overigens wel duidelijke verbanden tussen de klanten van luxe seksclubs en luxe escort: er zijn seksclubs die (sinds kort) ook escortdiensten aanbieden aan hun klanten.

Tabel 6.1 Drie soorten klant en effect van minder aanbod

Herkomst klant	Reden: push of pull	Effect sluiting ramen op vraag naar raamprostitutie
Nederlands	Push	Nauwelijks effect Deze klanten bezoeken raamprostituees om redenen 'van binnenuit'. Een klein deel zal andere plekken in Amsterdam of elders in Nederland uitproberen, maar in totaal heeft dat waarschijnlijk weinig effect op de vraag. Ook zullen weinig van deze klanten overstappen naar andere vormen van prostitutie zoals seksclubs, privéhuizen en escort.
Buitenlands	Push	Nauwelijks effect Deze klanten lijken in alles op de Nederlandse klanten: regelmatige bezoeker, push-factoren, voorkeur voor ramen. Het effect zal ook bij deze groep dus nauwelijks zichtbaar zijn. Wel zijn sommige buitenlandse klanten flexibel in hun reisgedrag; andere buitenlandse steden zullen vaker bezocht worden. Ook zullen weinig van deze klanten overstappen naar andere vormen van prostitutie zoals seksclubs, privéhuizen en escort.
Voorname-lijk buitenland- lands	Pull	Lichte afname vraag Deze, meestal buitenlandse, klanten bezoeken prostituees in een impuls omdat het aanbod zo groot is. Als het aanbod halveert, zal de vraag uit deze groep afnemen. Deze groep neemt echter maar een zeer klein deel van alle bezoeken voor haar rekening; het effect op de totale vraag is dus slechts een lichte afname.
Totaal	Push	Nauwelijks effect Er zijn maar weinig klanten waarbij minder aanbod leidt tot minder vraag. Halvering van het aantal ramen zal dus nauwelijks effect hebben op de totale vraag naar raamprostitutie.

Al met al is de voorspelling dat de vraag naar raamprostitutie vrijwel gelijk zal blijven, ook als het aanbod gehalveerd wordt. Wel zullen de andere plekken met raamprostitutie meer klanten trekken en zullen sommige, vooral buitenlandse, klanten kiezen voor andere steden.

6.6 Conclusie

Het is belangrijk om bij discussies over klanten van prostitutie onderscheid te maken tussen bezoekers en bezoeken. Slechts een klein deel van de bezoekers is verantwoordelijk voor een zeer groot deel van de prostitutiebezoeken omdat ze zeer regelmatig gaan. Als het aantal ramen gehalveerd wordt, betekent dat dus niet automatisch dat het aantal bezoeken halveert.

Uit de enquête onder klanten blijkt dat sluiting van de ramen waarschijnlijk zal leiden tot een toename van klanten in andere gebieden in de stad, Nederland en andere landen. Toch zullen de Wallen vanwege de reputatie en sfeer veel potentiële klanten blijven trekken, mits er voldoende ramen blijven om Amsterdam aantrekkelijk te houden in vergelijking met andere steden.

De kans dat klanten van raamprostitutie zullen overstappen naar andere vormen van prostitutie, zoals escort of seksclubs, is klein, omdat de klanten een grote voorkeur hebben voor raamprostitutie. Al met al kan dus worden voorspeld dat de vraag naar raamprostitutie slechts licht zal afnemen als het aantal ramen wordt gehalveerd.

7 Klanten inzetten bij aanpak misstanden

In dit hoofdstuk gaat het over de vraag in hoeverre klanten een rol kunnen en willen spelen bij de signalering en bestrijding van misstanden in de prostitutie. Ook gaan we in op de vraag welke effecten het kan hebben als klanten van illegale of niet-vergunde vormen van prostitutie strafbaar zouden worden gesteld.

Allereerst gaan we in op het Nederlandse en buitenlandse beleid om het aantal misstanden in de prostitutie te verminderen. Daarna komen de uitgangspunten van het beleid in Amsterdam aan de orde en de opinie van buitenlandse klanten over dat beleid. Vervolgens wordt nagegaan in hoeverre klanten zich bewust zijn van misstanden en of zij ook daadwerkelijk in actie komen als zij misstanden zien.

Selectief onderzoek

Dit deel van ons onderzoek leunt sterk op de internetenquête onder klanten van Amsterdamse raamprostitutie. Zij vormen een specifieke groep omdat ze actief zijn op een website over prostitutie. Klanten die slechts sporadisch een prostituee bezoeken, zijn dat waarschijnlijk niet en zij zullen in dit onderzoek dan ook niet of nauwelijks vertegenwoordigd zijn.

Voor het onderwerp van misstanden in de prostitutie is dit een belangrijke inperking: de kans is groot dat actieve klanten meer dan gemiddeld op de hoogte zijn van de wetten en regels en mogelijke misstanden in de branche. De conclusies die hier worden getrokken, kunnen niet eenvoudig worden veralgemeeniseerd naar *alle* klanten van raamprostitutie in Amsterdam.

7.1 Nederlands en buitenlands beleid ter vermindering van misstanden

Een misstand in de prostitutie die de laatste tijd veel aandacht krijgt is mensenhandel.⁷ Dit onderwerp speelt ook een belangrijke rol in de recente discussie over raamprostitutie op de Wallen. Naar aanleiding van een groot opsporingsonderzoek is gebleken dat in enkele vergunde bedrijven met raamprostitutie sprake was van gedwongen prostitutie en uitbuiting, oftewel mensenhandel.

Wetsartikelen

Mensenhandel is gericht op uitbuiting, onder andere in de prostitutie. Wat uitbuiting precies is, is niet altijd duidelijk. In relatie tot prostitutie spreken de wetgever en de Hoge Raad van uitbuiting 'indien de betrokkene in een situatie verkeert die niet gelijk is aan de omstandigheden waarin een mondige prostituee in Nederland pleegt te verkeren' (Smit en Boot, 2007). Sommigen hebben het ook wel over 'moderne slavernij'.

Noot 7 Velen hebben het over vrouwenhandel, moderne slavernij of gedwongen prostitutie, maar de wettelijke term voor al deze vormen van uitbuiting is mensenhandel (Wetboek van Strafrecht, 273f). *Mensenhandel* moet ook worden onderscheiden van *mensensmokkel* (Wetboek van Strafrecht, 197a).

Activiteiten op grond waarvan kan worden bewezen dat sprake is van mensenhandel zijn divers: het wetsartikel in het Wetboek van Strafrecht over mensenhandel is enkele jaren geleden aangepast om alle mogelijke vormen van uitbuiting te kunnen bestrijden. Het is strafbaar om iemand in de prostitutie uit te buiten onder dwang, geweld of dreiging met geweld, afpersing, fraude, misleiding, overwicht of 'een andere feitelijkheid'.⁸ Dit is een zeer ruime opvatting van uitbuiting. Geweld is uiteraard een duidelijke grens die velen ook meteen kunnen herkennen. Een 'andere feitelijkheid' is echter een redelijk vaag begrip dat zich niet altijd aan de oppervlakte hoeft af te spelen. Dat maakt mensenhandel een zeer moeilijk aantoonbare, laat staan bewijsbare, vorm van criminaliteit.

Strafbare klanten

In sommige landen probeert de overheid prostitutieklanten te betrekken bij het signaleren en aanpakken van misstanden in de prostitutie, zoals mensenhandel. Dat is op zich een logische gedachte: klanten staan in direct contact met prostituees zonder dat er een officiële gezagsrelatie bestaat. Zij kunnen daardoor in bepaalde gevallen misstanden signaleren die voor hulpverleners of toezichhouders veel moeilijker te vinden zijn. De gedachte is uiteraard dat klanten die misstanden waarnemen, deze vervolgens doorgeven aan hulpverleners of politie. Sommige klanten doen dit ook inderdaad:

"De Groningse politie onderzoekt een geval van gedwongen prostitutie van een Russische moeder en dochter. De twee werden vorig jaar juli door een klant geholpen om te ontsnappen. Hij zette de twee af bij een politiebureau in Groningen."⁹

Aan de andere kant van het spectrum zijn er landen, zoals Zweden, waar *alle* prostituees worden beschouwd als slachtoffers van geweld. Klanten kunnen in dit soort systemen strafbaar worden gesteld. Deze visie wint langzaam terrein: klanten van prostituees zijn onder andere in Engeland en Wales al strafbaar gesteld en Noorwegen en Italië staan op het punt om een dergelijke strafbaarstelling in te voeren.

Tegenstanders van dit beleid wijzen erop dat strafbaarstelling er juist toe zou kunnen leiden dat prostituees en klanten ondergronds gaan en dat daardoor de situatie juist onveiliger wordt voor prostituees. Ook leidt strafbaarstelling volgens de aanhangers van deze visie tot een afname in de meldings- en aangiftebereidheid van klanten. Klanten die zelf strafbaar zijn zullen nooit contact opnemen met de overheid om misstanden te melden, is hier de redenering.

Prostitutie als geweld of vrijwillig

De keuze die elk land maakt, hangt vooral af van de visie op prostitutie. Zoals gezegd beschouwt de Zweedse overheid *alle* prostitutie als een vorm van geweld tegen vrouwen, terwijl Nederland het in principe mogelijk acht dat er zoiets als vrijwillige prostitutie kan bestaan. Die opvatting maakt het mogelijk 'goede' klanten in te zetten als partner in de strijd tegen misstanden in de prostitutie. De laatste jaren zijn er in Nederland campagnes ont-

Noot 8 Zie: wetten.overheid.nl > Wetboek van Strafrecht, artikel 273f. Het wetsartikel gaat overigens niet alleen over prostitutie, maar ook over andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen of verplichte arbeid of diensten, slavernij en met slavernij of dienstbaarheid te vergelijken praktijken.

Noot 9 *De Pers*, 9 juni 2008.

wikkeld, waarin aan klanten werd uitgelegd hoe ze signalen van gedwongen prostitutie konden herkennen (Schijn bedriegt) en waar ze misstanden konden melden (Meld misdaad anoniem).

De houding van de Nederlandse overheid ten opzichte van de klant is aan het veranderen: de regering heeft recent een wetsvoorstel ingediend waarin klanten van illegale prostituees strafbaar worden gesteld. Daarbij wordt als voorwaarde overigens wel gesteld dat de strafbaarstelling uitvoerbaar en handhaafbaar moet zijn. Sommigen vragen zich af of het terecht is klanten van gedwongen prostituees strafbaar te stellen omdat het bijzonder moeilijk is om dit te herkennen, zelfs voor professionele toezichhouders of hulpverleners. De politie onderkent dit probleem: slachtoffers van gedwongen prostitutie zijn vaak moeilijk te herkennen voor de overheid en dus ook voor klanten: 'Ze maken vaak een heel vrolijke indruk, omdat dat de meeste klanten trekt' (KLPD, 2008).

7.2 Opinie buitenlandse klanten over Nederlandse beleid

Het Nederlandse beleid en het feit dat prostitutie in Amsterdam zo open en bloot plaatsvindt, krijgt veel steun van buitenlandse klanten, vooral uit de Verenigde Staten en Groot-Brittannië. Zij verbazen zich over het feit dat hun eigen overheid niet inziet dat legalisering van prostitutie voor alle betrokkenen verreweg de beste optie is.¹⁰

Veel buitenlandse klanten vinden dat het Nederlandse prostitutiebeleid bij uitstek geschikt is om misstanden tegen te gaan. Prostitutie is hier veel zichtbaarder dan in andere landen en daardoor veiliger en prettiger voor zowel prostituee als klant. Ook hebben buitenlandse klanten het idee dat de Nederlandse overheid, politie en hulpverleners zich echt bekommeren om het welzijn van prostituees. Dat maakt het voor eventuele slachtoffers van mensenhandel makkelijker om uit hun benaderde situatie te ontsnappen, aldus de klanten.

Zeer uitgesproken zijn de buitenlandse – en trouwens ook de Nederlandse – klanten in hun onbegrip over de redenering van de overheid dat vermindering van het aantal ramen een goed middel is om misstanden in de prostitutie als geheel tegen te gaan:

"You would not tackle the problem of domestic violence by reducing the number of homes, but the city seems to be taking this approach with de Wallen. It makes no sense. Focus on the criminals, not the windows, customers or girls."

De raamklanten vinden raamprostitutie juist de ideale vorm van prostitutie als de overheid contact wil leggen met prostituees en ze helpen bij problemen. Het feit dat het aantal ramen wordt gehalveerd, terwijl bijvoorbeeld het aantal escortbedrijven gelijk mag blijven, vinden ze onbegrijpelijk. In de escortsector zijn volgens hen veel meer misstanden en is het veel moeilijker er iets tegen te doen. Daarnaast begrijpen veel buitenlandse klanten niet dat Amsterdam bereid is een aanzienlijke hoeveelheid inkomsten van toeristen mis te lopen als deze belangrijke toeristische trekpleister verloren gaat.

Noot 10 Zie bijvoorbeeld de reacties van buitenlandse klanten op het forum www.ignatzmice.com > kies het topic dat is gewijd aan dit onderzoek.

7.3 Buitenlands onderzoek naar misstanden

Onderzoek in het buitenland laat zien dat de meeste prostitutieklienten op de hoogte zijn van misstanden die in de prostitutiesector spelen, zoals gedwongen prostitutie, prostitutie door vrouwen zonder geldige papieren of prostitutie door minderjarigen. Onderzoek in India, Italië, Thailand, Zweden en Japan toonde aan dat niet minder dan vijftien procent van de klanten zich bewust was van deze issues (Anderson en O'Connell Davidson 2003).

Ook uit Brits onderzoek (Sanders 2008) blijkt dat veel klanten, vooral die in de hogere sociale posities, op de hoogte zijn van de problemen rondom gedwongen prostitutie, prostitutie door minderjarigen en door vrouwen zonder de benodigde papieren. De signalen die deze klanten gebruiken om vast te stellen of ze te maken hebben met een prostituee die haar werk vrijwillig doet, zijn haar leeftijd, haar immigratiestatus en de mate van controle die de prostituee heeft over haar eigen werkomstandigheden.

Uit het eerder genoemde onderzoek in vijf andere landen dan Nederland bleek dat er een kleine groep klanten bestaat die een voorkeur hebben voor slachtoffers van gedwongen prostitutie, omdat deze prostituees gewilliger zouden zijn. Maar dit bleek een kleine groep te zijn: verreweg de meeste klanten gaven aan dat ze absoluut geen seks willen met wanhopige, gedwongen of kwetsbare prostituees. Soms is de reden hiervoor moreel-ethisch van aard, maar vaak ook praktisch: vrouwen die gedwongen worden tot prostitutie bieden niet de diensten waar de klanten behoefte aan hebben. Veel klanten willen het liefst een girl friend experience (GFE) en dat vereist dat de prostituee tot op zekere hoogte zin heeft in haar werk.

7.4 Nederlands onderzoek – signalen waarnemen

Een groot klantenonderzoek (Soa Aids Nederland, 2006) onder bijna tweeduizend prostitutieklienten die op Hookers.nl actief waren, ging over gedwongen prostitutie en wat je daar als klant tegen kan doen. Ongeveer één op de drie (30%) had wel eens het vermoeden gehad dat de prostituee die ze bezochten niet vrijwillig werkte. De signalen waar ze dit uit afleidden waren divers. Onder andere werden genoemd: gejaagdheid, véél te klantvriendelijk, blauwe plekken of tatoeages van een mannaam op de borst. Ook een 'vriendje' dat in de buurt rondhangt werd verdacht gevonden.

Recent onderzoek onder 26 Nederlandse prostitutieklienten en hun opvattingen over misstanden liet zien dat morele overwegingen een rol spelen bij prostitutiebezoek en dat klanten het liefst een prostituee bezoeken die vrijwillig werkt (Zaitch en Staring 2008). Ook bleek dat klanten onderling een *peer group* vormen – sommigen ontmoeten elkaar om ervaringen en verhalen uit te wisselen, onder andere over vrouwen die gedwongen te werk worden gesteld. De geïnterviewde klanten maakten zelf een duidelijk onderscheid tussen goede en foute klanten, waarbij zij zichzelf overigens altijd als goede klant beschouwden: ethisch, respectvol en schoon. Dit bleek niet alleen te gelden voor klanten die zoeken naar intiem en persoonlijk contact, maar ook voor de klanten die hun prostitutiebezoek als een puur zakelijke transactie beschouwen.

Ook in onze internetenquête zijn vragen gesteld over het herkennen van misstanden. Daaruit blijkt dat de meeste klanten naar eigen zeggen vrijwel nooit dit soort signalen waarnemen. Ze geven ook aan dat het bijzonder moeilijk is om gedwongen prostitutie te herkennen als de dwang niet leidt tot openlijk geweld, maar subtieler van aard is:

“Ik zie ook wel eens een ongeïnspireerde kassamedewerker bij de supermarkt die er verlept uitziet. Dat betekent toch ook niet perse dat zij daar gedwongen werkt?”

7.5 In actie komen na signalen

Kennelijk zijn veel klanten zich bewust van misstanden en hebben ze een idee van de signalen die gedwongen prostitutie verraden. Maar doen ze ook echt iets als ze die signalen waarnemen? Meestal niet: er zijn drie groepen klanten te onderscheiden, waarvan er twee niet in actie komen als ze misstanden waarnemen (indeling ontleend aan Zaitch en Staring 2008):

De onbekommerde klant

Deze klant voelt zich niet schuldig over vrouwenhandel en gedwongen prostitutie. Ze erkennen wel dat er een verschil is tussen vrijwillige en gedwongen prostitutie, maar ze weten niet hoe ze dit zouden kunnen herkennen. Ze vragen niet om een paspoort of een werkvergunning en maken geen onderscheid tussen prostituees met of zonder verblijfsvergunning of andere benodigde papieren. De meeste klanten erkennen dat vrouwen in de prostitutie zeer kwetsbaar kunnen zijn en proberen deze prostituees te mijden, maar ze beschouwen ze vooral als slachtoffers van de situatie en niet als slachtoffers van mensenhandel.

Bewust blind

Deze groep klanten ontkent niet dat zij een eigen verantwoordelijkheid hebben, maar neutraliseren hun eigen rol door erop te wijzen dat zij niet kunnen herkennen of een vrouw wordt gedwongen tot prostitutie. Zij proberen wel alleen op bezoek te gaan bij vrouwen die ‘in orde’ zijn, maar ze kunnen niet goed uitleggen hoe ze dat vaststellen. Vaak zijn deze klanten van mening dat het toch zinloos zou zijn om in actie te komen, omdat de prostituee ‘binnen de kortste keren weer terug is bij haar pooier of vriend’. Veel van deze klanten vinden dat het de overheid is die er voor zou moeten zorgen dat misstanden worden aangepakt: ‘Je vraagt in een café toch ook niet of je eerst de drankvergunning even mag zien?’

Moraalridder

Een kleine minderheid van de klanten erkent dat gedwongen prostitutie bestaat én voelt zichzelf medeverantwoordelijk voor het fenomeen. Zij proberen alleen vrijwillig werkende prostituees te bezoeken en zeggen dat ze bereid zijn de autoriteiten te informeren als ze signalen van gedwongen prostitutie zouden oppikken. Op internet spelen deze klanten vaak de moraalridder: ze wijzen andere klanten op hun slechte gedrag. Sommige klanten gaan nog een stapje verder en proberen gedwongen prostituees te helpen om uit het vak te stappen – vaak met langdurige gevolgen en teleurstellend resultaat.

Kortom: veel klanten weten van de mogelijke misstanden, maar de kans dat ze verantwoordelijk gedrag vertonen is klein. Onderstaand citaat van Hookers.nl geeft daar een goed voorbeeld van:

“Eén keer heb ik last gehad van schuldgevoel, en dat is zo'n tien jaar geleden. Ik was in een club bij een meisje en nadat we op de kamer waren aanbeland, kreeg ik sterk de indruk dat ze dat werk niet vrijwillig deed. Desondanks heb ik het gewoon gedaan met haar. Achteraf vond ik dat moreel verwerpelijk van mezelf; ik hielp mee om datgene in stand te houden wat we allemaal zo walgelijk vinden: gedwongen prostitutie.”¹¹

Kennelijk worden principes dus vrij makkelijk overboord gezet als de nood aan de man is. Uit het reeds geciteerde onderzoek van Soa Aids Nederland bleek ook dat klanten vinden dat handhaving en toezicht de oplossing zijn. Zo vond 25% dat de exploitanten harder moeten worden aangepakt en nog eens 16% vond dat de politie meer moest controleren. Een groep van 11% vond dat prostituees moeten worden gecontroleerd op vrijwilligheid, voordat ze een 'werkvergunning' kunnen krijgen.

Klanten strafbaar stellen: oplossing of probleem?

Desgevraagd gaven de klanten in het onderzoek van Sanders (2008) aan dat het wenselijk is als klanten op een open manier over misstanden kunnen praten en informatie uitwisselen. Het strafbaar stellen van klanten van illegale prostituees, werd unaniem als een zeer slecht middel beschouwd met allerlei ongewenste effecten. Hoe meer openheid, hoe lager de drempel voor klanten om misstanden te bespreken of er wat tegen te doen.

De vraag is echter gerechtvaardigd in hoeverre klanten momenteel wel in actie komen als ze misstanden signaleren. Er komen enkele tientallen meldingen per jaar binnen bij Meld Misdaad Anoniem, maar dat zijn natuurlijk geen overweldigende aantallen. Dit zou kunnen betekenen dat het wel meevalt met gedwongen prostitutie, maar opsporingsonderzoek door de politie laat het tegendeel zien. Het ligt meer voor de hand te concluderen dat klanten – ook als ze niet strafbaar zijn – nauwelijks misstanden doorgeven aan de autoriteiten. Dat pleit op zich dus niet *tegen* de strafbaarstelling van klanten. Het probleem blijft echter de uitvoerbaarheid en de handhaafbaarheid van strafbaarstelling.

7.6 Conclusie

Het tegengaan van misstanden in de prostitutie – en dan met name gedwongen prostitutie – is een belangrijk argument voor Amsterdam om het aantal ramen in de binnenstad te verminderen. De klanten begrijpen die redenering absoluut niet: raamprostitutie is volgens hen namelijk een vorm van prostitutie die zich bij uitstek leent voor het tegengaan van misstanden. Raamprostitutie is veel zichtbaarder dan escort of thuisontvangst. Raamprostituees zijn veel makkelijker bereikbaar voor de overheid, toezichthouders en hulpverleners.

Noot 11 Bijdrage op Hookers.nl op het forum 'Schuldgevoel tijdens een bezoek aan een DVP [dame van plezier – SF]', 3 september 2007.

Op basis van diverse onderzoeken onder klanten kan worden geconcludeerd dat veel klanten weet hebben van misstanden in de prostitutie. Vooral prostitutie door minderjarigen wordt unaniem veroordeeld en klanten geven aan geen minderjarige prostituees te bezoeken. Over het signaleren van gedwongen prostitutie denken de klanten genuanceerder: de meeste klanten erkennen het probleem wel en kunnen ook signalen noemen waar je het aan kan herkennen, maar ze komen nauwelijks in actie als ze die signalen oppikken. Als klanten van illegale prostitutie strafbaar worden gesteld zal dit zeker niet stimuleren om naar de autoriteiten te stappen als ze signalen van gedwongen prostitutie waarnemen. De vraag is echter gerechtvaardigd of daarmee veel verloren gaat: het aantal klanten dat in de huidige situatie in actie komt is ook zeer beperkt.

Desondanks verdient het aanbeveling als gemeente, politie en hulpverleners meer gebruik zouden gaan maken van de unieke informatiepositie van de klanten. Zij bezoeken prostituees en ze hebben inzicht in wat zich afspeelt achter de gordijnen. Een deel van de klanten is ook bereid mee te denken over het beleid en mee te helpen bij de aanpak van misstanden. Vandaar ook onze aanbeveling een klantenpanel op te richten

Bijlagen

Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording

Onderzoeksmethoden

Het is niet eenvoudig om onderzoek te doen onder mannen die betalen voor seks. Klanten willen vaak anoniem blijven, houden hun activiteiten geheim en zijn goed in het verbergen van het feit dat ze betalen voor seks. Onderzoekers in binnen- en buitenland hebben in de loop der jaren allerlei verschillende methoden uitgetoetst om informatie over prostitutieklanten te verzamelen.

- Advertenties plaatsen voor telefonische interviews
- Meedoen aan discussies op internet (chatrooms, discussiefora)
- Klanten vragen mee te doen aan onderzoek via internet
- Sekswerkers inschakelen om vragen te stellen aan hun klanten
- Dagboekjes die door sekswerkers worden ingevuld
- Observaties op straat
- Klanten direct aanspreken op straat

In landen waar de klant strafbaar is, kunnen ook juridische wegen worden bewandeld om met klanten in contact te komen:

- Op politiebureaus praten met aangehouden klanten
- Via rehabilitatieprogramma's of gevangenis
- Juridische dossiers bestuderen

Het nadeel van veel methoden is dat ze gebaseerd zijn op *zelfselectie*: de klanten geven zichzelf op voor het onderzoek. Dat betekent dat ze zichzelf als klant moeten beschouwen en dat levert een zekere drempel op. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat mannen die één keer naar een prostitutie gaan zichzelf niet als klant beschouwen en daarom niet meedoen aan het onderzoek. Een andere drempel is de zichtbaarheid van de advertentie of de oproep: chatrooms op internet worden alleen bezocht door actieve klanten. Ook hierdoor wordt dus een bepaalde groep klanten uitgeselecteerd. De methoden die gebaseerd zijn op klanten die door de politie zijn aangehouden zijn ook selectief: alleen de klanten die zijn aangehouden worden in het onderzoek meegenomen. Daarmee blijven klanten die niet op straat, maar in pandige vormen van prostitutie bezoeken (bordelen, massagesalons en seksclubs) buiten beeld.

Breed of diep

Onderzoek naar prostitutieklienten kan globaal in twee typen¹² worden ingedeeld:

- Ten eerste zijn er, meestal grootschalige, kwantitatieve bevolkingsonderzoeken onder een representatieve steekproef van de gehele mannelijke bevolking. Een belangrijk doel van dit soort onderzoek is het meten van de prevalentie van prostitutiebezoek: "Hoeveel mannen kopen seks en hoe vaak doen ze dat?" In dit soort onderzoek wordt vaak een beschrijving gegeven van de klanten op basis van leeftijd, etniciteit, inkomen en burgerlijke staat.
- Ten tweede zijn er, meestal kleinschalige, kwalitatieve onderzoeken onder klanten die zich vaak richten op één specifieke vraag. Een voorbeeld hiervan zijn studies naar condoomgebruik door klanten van straatprostituees. Dergelijke onderzoeken leveren geen algemeen geldige informatie over klanten op, maar juist gedetailleerde informatie over een bepaalde groep klanten of een bepaald deel van hun gedrag. In de meeste gevallen hebben klanten die meedoen aan dit soort onderzoek zichzelf aangemeld: de steekproef komt dan dus tot stand op grond van zelfselectie, wat generalisatie van uitkomsten feitelijk onmogelijk maakt.

Er zitten voor- en nadelen aan beide typen onderzoek. Het voordeel van een groot onderzoek onder een aselechte steekproef van alle mannen, is dat het een goede schatting oplevert van de *prevalentie* van prostitutiebezoek. Een nadeel van dit type onderzoek is echter dat het weinig inzicht biedt in de *achtergronden* van prostitutiebezoek. De vraag waarom mannen betalen voor seks blijft bijvoorbeeld vaak onbeantwoord.

Het tweede type onderzoek, waarbij de klanten meestal zichzelf moeten aanmelden voor het onderzoek, vormt hier eigenlijk het spiegelbeeld van. Dit type onderzoek is zeer geschikt om de achtergronden van prostitutiebezoek te onderzoeken en gedetailleerde beschrijvingen te geven van de leefwereld en ervaringen van de klant. De resultaten van deze onderzoeken kunnen echter niet worden gegeneraliseerd naar *alle* klanten, laat staan naar alle mannen: de steekproef is namelijk niet aselechte, maar op basis van zelfselectie tot stand gekomen. Het zijn vooral mannen die al lange tijd en regelmatig prostituees bezoeken die meedoen aan dit soort onderzoeken: de *heavy users*.

Kortom: onderzoek onder klanten van prostituees is moeilijk. Aselechte steekproeven bieden weinig ruimte voor verdieping, terwijl verdiepend onderzoek vaak niet representatief is. Daarom moeten de uitkomsten van verschillende methoden naast elkaar worden gezet en met elkaar worden gecontrasteerd, zoals in dit onderzoek is gedaan.

Noot 12 In het buitenland wordt ook wel gebruik gemaakt van politiedossiers met informatie over aangehouden 'kerb-crawlers' (mannen die rondrijden in hun auto op zoek naar straatprostituees) of de deelnemers aan 'opvoedingscursussen'. Deze methode is, voor zover bij ons bekend, nog nooit in Nederland gebruikt omdat klanten hier niet strafbaar zijn. Daar komt bij dat deze methode alleen klanten oplevert die zoeken naar straatprostitutie. Daarom laten we deze methode hier buiten beschouwing.

Methode 1 – Observaties ter plaatse

Eén van de gehanteerde methoden om de klant in beeld te brengen, is directe observatie op straat. Onderzoekers van DSP-groep hebben heel wat uren doorgebracht met het bekijken van klanten; vooral op de Wallen, maar ook in het Singelgebied en in de Pijp. In totaal zijn ruim honderd klanten waargenomen.

De observaties zijn gespreid over een aantal tijdstippen op de dag en over verschillende dagen van de week. De meeste klanten zijn waargenomen tussen 1 en 3 uur 's nachts. Op de Wallen is het 's avonds en 's nachts veel drukker dan overdag. De drukste dagen van de week zijn vrijdag en vooral zaterdag. De meeste voorbijgangers bezoeken echter geen prostituees; zij komen alleen maar om te kijken. Op de drukste tijden (vrijdag- en zaterdagavond, tussen 23 en 24 uur) komen er per uur circa tweeduizend mensen langs het noordelijke deel van de Oudezijds Achterburgwal waar zes ramen zitten. Per uur gaan er niet meer dan tien klanten naar binnen. De verhouding tussen klanten en 'kijkers' is op de Wallen op zo'n tijdstip dus ongeveer één op de tweehonderd. Onder de kijkers is ongeveer een derde vrouw.¹³ Het aantal klanten neemt toe naarmate het later wordt en naarmate je meer in de stegen en straatjes aan weerskanten van de drukke looproutes observeert. Pas na twee uur 's nachts – als de meeste bezoekers heel wat alcohol hebben genuttigd en de kroegen sluiten – gaan er ook veel klanten naar binnen bij de ramen op de Oudezijds Achterburgwal.

Methode 2 – Interviews op straat met klanten

In samenwerking met een medewerker van Soa Aids Nederland hebben we op twee avonden geprobeerd klanten op straat direct aan te spreken en ze te verleiden tot een kort vraaggesprek. De onderzoekster van DSP-groep en de medewerkster van Soa Aids Nederland die de mannen aansprakten, benaderden mannen waarvan ze allebei vrijwel zeker wisten dat het klanten waren. Dat waren meestal mannen van middelbare leeftijd. Grotere groepen zijn niet aangesproken.

Na twee avonden blijkt dat deze methode niet effectief is. Het kost bijzonder veel tijd om mannen te vinden die bereid zijn om mee te werken. Veel mannen voelen zich betrappt, reageren bot en lopen snel door zodra ze horen dat het om een onderzoek gaat. Ook ontkennen veel mannen dat ze op de Wallen zijn als klant. Vooral de tweede keer (op een donderdag in de zomer) heerste er een gejaagde sfeer en wilde niemand meewerken. Er waren op deze dag veel groepen Engelsen die zorgden voor een opgefokt sfeertje. Beide keren dat deze methode is toegepast, was op een donderdag tussen 17 uur en 20 uur. Het is in theorie mogelijk dat deze methode beter werkt op andere tijdstippen of andere plaatsen, maar de onderzoekers zijn van mening dat deze methode te confronterend is en mannen teveel afschrikt. Het geeft ze het gevoel dat ze 'op heterdaad zijn betrappt' en dat komt de bereidheid om mee te werken niet ten goede.

Noot 13 Overigens zagen we in de loop van ons onderzoek ook een klein aantal stelletjes (man-vrouw) in onderhandeling met prostituees, maar in geen van de gevallen gingen ze ook echt naar binnen.

Methode 3 – Enquête via internet

Op de website van DSP-groep is een vragenlijst beschikbaar gesteld voor klanten van Amsterdamse raamprostituees. Via de websites Hookers (Nederlandstalig) en Ignatzmice (Engelstalig) zijn klanten uitgenodigd de vragenlijst te downloaden en ingevuld terug te mailen naar een speciaal e-mailadres. Klanten die volstrekt anoniem wilden blijven (en dus ook geen mail wilden sturen), konden de vragenlijst via een persoonlijk bericht op het forum ontvangen en onder hun nickname terugsturen. Al met al werkte deze methode boven verwachting goed, maar dit kwam vooral door de bereidheid van de webmasters om topics over het onderzoek te openen en banners te plaatsen.

In twee maanden zijn 42 vragenlijsten ingevuld en teruggestuurd. Daarvan was de helft (21) in het Nederlands en de andere helft (21) in het Engels. De kenmerken van de deelnemers staan in de tabel hieronder.

<i>Woonplaats</i>	
Amsterdam	12
Elders in Nederland	7
Buitenland	23
Totaal	42

<i>Nationaliteit</i>	
Nederland	19
Groot-Brittannië	8
Verenigde Staten	8
Duitsland	2
Ierland	2
Italië	1
China	1
Niet ingevuld	1
Totaal	42

<i>Leeftijd</i>	
20-29	5
30-39	12
40-49	13
50-59	7
60-69	3
Niet ingevuld	1
Totaal	42

<i>Thuisituatie</i>	
Alleenstaand	26
Getrouwd	10
Relatie, niet samenwonend	4
Relatie, samenwonend	1
Niet ingevuld	1
Totaal	42

Bijlage 2 Literatuur

Anderson, B., O'Connell Davidson, J. (2003) *Is trafficking in human beings demand driven? A multi-country pilot study*. Genève: International Organization for Migration.

Asante, A. en Schaapman, K. (2005) *het onzichtbare zichtbaar gemaakt; prostitutie in Amsterdam anno 2005*, PvdA fractie Amsterdam.

Atchison, C., Lowman, J. en Fraser, L. (1998) 'Men Who Buy Sex: Preliminary Findings of an Exploratory Study' in Elias en Bullough (eds.) *Prostitution: On Whores, Hustlers, and Johns*, New York: Prometheus Books.

Brooks-Gordon, B. (2006) *The price of sex: Prostitution, policy and society*. Portland: Willan Publishing.

Daalder, A.L. (2007) *Prostitutie in Nederland na opheffing van het bordeelverbod*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers.

Doorninck, M. van, en Jongedijk, M. (1997) *In het leven: vier eeuwen prostitutie in Nederland*. Historisch Museum Apeldoorn.

Drenth, J.J., en Koos Slob, A. (2001) *International Encyclopedia of Sexuality*. New York: Continuum.

Durchslag, R. en Goswami, S. (2008) *Deconstructing the Demand for Prostitution: Preliminary Insights From Interviews With Chicago Men Who Purchase Sex*. Chicago Alliance Against Sexual Exploitation.

Earle, S. en Sharpe, K. (2007) *Sex and Cyberspace: Men who Pay for Sex*. Aldershot: Ashgate.

Flight, S. et al. (2006) *Evaluatie opheffing bordeelverbod: gemeentelijk beleid*. Amsterdam: DSP-groep.

Gelder, P.J. van en Kaplan, C.D. (1992), 'The finishing moment. Temporal and spatial features of sexual interactions between streetwalkers and car clients'. In: *Human Organization*, Vol. 51 No 3, pp. 253-263.

Gemeente Amsterdam (2007) *Oud beroep, nieuw beleid – nota prostitutie 2007 – 2010*.

Gemeente Amsterdam (2008) *Prostituee v/m – weerbaar en zelfstandig 2008 - 2010*.

Goodall, R. (1995) *The Comfort of Sin. Prostitutes and Prostitution in the 1990s*. Folkestone: Renaissance Books.

Graaf, R. de (1995) *Prostitutes and their clients; sexual networks and determinants of condom use*, Wageningen: Ponsen & Looijen.

- Groom, T. en Nandwini, R. (2006) 'Characteristics of men who pay for sex: a UK sexual health clinic survey', *Sexually Transmitted Infections*, 82 (5): 364-7.
- Kinnell, H. (2006) 'Clients of female sex workers: men or monsters?', in Campbell, R. en O'Neill, M. *Sex work now*, Portland: Willan Publishing.
- Kinsey, A.C., Pomeroy, W.B. en Martin, C.E. (1948) *Sexual behaviour in the human male*. Philadelphia and London: W.B. Saunders.
- Knox, E.G., MacArthur, C. en Simons, K.J. (1993) *Sexual Behaviour and AIDS in Britain*. London: HMSO.
- KLPD Dienst Nationale Recherche (2008) *Schone schijn; de signalering van mensenhandel in de vergunde prostitutiesector*. Driebergen.
- Kooy, G.A. (1969) 'Seksualiteit tegen betaling', in Dupuis, P.J.F. et al. *Sex in Nederland*. Utrecht: Spectrum.
- Lowman, J. en Atchison, C. (2006) 'Men Who Buy Sex: A Vancouver Survey', *Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 43 (3): 281-296.
- Mancini, J.G. (1963) *Prostitutes and Their Parasites*. London: Elek Books.
- Melbye, M. en Biggar, R.J. (1992) 'Interactions between persons at risk for AIDS and the general population in Denmark', *American Journal of Epidemiology*, 1992; 135: 539-602.
- Monto, M.A. en McRee, J.N. (2005) 'A Comparison of the Male Customers of Female Street Prostitutes with National Samples of Men', *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, Vol. 49, No. 5, 505-529.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2007) *Mensenhandel - Vijfde rapportage van de Nationaal Rapporteur*. Den Haag: BNRM.
- Perkins, R. (1991) *Working girl: prostitutes, their life and social control*. Canberra: Australian Institute of Criminology.
- Rissel, C.E., Richters, J. en Grulich, A.E. et al (2003) 'Sex in Australia: Experiences of Commercial Sex in a Representative Sample of Adults', *Australia and New Zealand Journal of Public Health*, 27.
- Sanders, T. (2008) *Paying for Pleasure, Men who Buy Sex*. Portland: Willan Publishing.
- Schelvis N. (1983) 'Sex buiten het huwelijk', in Kooy, G. et al. *Sex in Nederland*. Utrecht: Spectrum.
- Smit M. en Boot, M (2007) 'Het begrip mensenhandel in de Nederlandse context; achtergronden en reikwijdte', *Justitiële Verkenningen*, 7-07. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Soa Aids Nederland (2006) *Resultaten grote klantenonderzoek. Deel III Gedwongen prostitutie*.

Stanley, L. (1995) *Sex surveyed, 1949 – 1994: from Mass Observation's 'Little Kinsey' to the National Survey and the Hite Reports*. London: Taylor and Francis.

Sullivan, E. en Simon, W. (1998) 'The client: a social, psychological and behavioural look at the unseen patron of prostitution', in Elias en Bullough (eds.), *Prostitution: On Whores, Hustlers and Johns*. New York: Prometheus Books.

Ward, H., Mercer, C.H., Wellings, K., Fenton, K., Erens, B., Copas, A. en Johnson, A.M. (2005) 'Who pays for sex? An analysis of the increasing prevalence of female commercial sex contacts among men in Britain', *Journal of Sexually Transmitted Infections*, 81 (6): 467-71.

Weitzer, R. (ed.) *Sex For Sale*. New York: Routledge.

Wellings, K., Field, J., Johnson, A.M. en Wadsworth, J. (1994) *Sexual Behaviour in Britain: The National Survey of Sexual Attitudes and Lifestyles*. London: Penguin.

Zaitch, D. en Staring, R.H.J.M. (2008) 'The flesh is weak and the spirit even weaker. Prostitution clients and women trafficking in the Netherlands' in Nicola et al, A. Di (Eds.), *Human Trafficking and Prostitution*. Springer: Dordrecht.

Zessen, G. van 'Huidig seksueel gedrag' in Zessen, G. et al (1991) *Seksualiteit in Nederland; seksueel gedrag, risico en preventie van AIDS*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

Bijlage 3 Schatting klanten raamprostitutie Amsterdam

Er zijn drie methoden om het aantal klanten van raamprostituees in Amsterdam te schatten. In het rapport zijn de uitkomsten gepresenteerd. In deze bijlage wordt beschreven op welke wijze de schattingen tot stand zijn gekomen en op welke aannames ze zijn gebaseerd.

Methode 1 Schatting op basis van algemene bevolkingsonderzoeken

Klanten uit Amsterdam

Er wonen 289.000 mannen van twintig jaar of ouder in Amsterdam.¹⁴ Als het onderzoek uit 1989 ook geldt voor deze groep, heeft veertien procent daarvan ooit voor seks betaald. Dat zou betekenen dat 40.500 Amsterdamse mannen ooit hebben betaald voor seks. Uit hetzelfde onderzoek uit 1989 bleek dat ongeveer drie procent het afgelopen jaar voor seks heeft betaald. Dat zou betekenen dat 8.700 Amsterdamse mannen het afgelopen jaar hebben betaald voor seks.

Maar hoeveel van hen gaan naar een raamprostituee? Er zijn twee bronnen om dat te bepalen. Ten eerste blijkt uit een analyse van de website Hookers.nl (waar ruim honderdduizend klanten recensies schrijven over prostituees) dat krap de helft van alle recensies (47%) over raamprostituees gaat.¹⁵ Ten tweede blijkt uit het onderzoek van het Ministerie van Justitie (Flight et al. 2006) dat 46% van alle prostitutievergunningen voor raambordelen zijn. Op basis van deze twee bronnen kan dus worden geconcludeerd dat ongeveer de helft van alle prostitutiebezoeken raamprostitutie betreft. Als we dit toepassen op de reeds genoemde aantallen, komen we tot een schatting van 19.000 Amsterdamse mannen die ooit naar een raamprostituee zijn gegaan en 4.100 die dit het afgelopen jaar hebben gedaan.

Aantal Nederlandse klanten van buiten Amsterdam

Volgens bovenstaande berekening zouden 4.100 Amsterdamse mannen het afgelopen jaar minstens één keer naar een raamprostituee zijn gegaan. Het is niet bekend of zij in Amsterdam naar een raamprostituee gingen of elders. Anderzijds zijn er natuurlijk ook klanten van buiten Amsterdam die naar Amsterdamse raamprostituees komen. Hoeveel dat er zijn is ook niet bekend¹⁶, maar het is bekend dat Amsterdam door het grote aanbod een regionale en zelfs landelijke en internationale aantrekkingskracht uitoefent op klanten. De kans is dus groot dat veel van de klanten niet uit Amsterdam komen, maar uit een andere Nederlandse gemeente of uit het buitenland. Op basis van onze observaties en gesprekken met prostituees gaan we uit van de veronderstelling dat de helft van de Nederlandse klanten uit Amsterdam komt en de helft van de Nederlandse klanten van buiten Amsterdam. Dat betekent dat er 8.200 Nederlandse mannen zijn die het afgelopen jaar minstens één keer een Amsterdamse raamprostituee hebben bezocht.

Noot 14 Bron: <http://www.os.amsterdam.nl/>

Noot 15 De rest gaat over escort en privéontvangst (23%), clubs en privéhuizen (17%) of specialiteiten (13%). Website geraadpleegd op 19 augustus 2008.

Noot 16 Er is contact opgenomen met Hookers.nl, maar deze website heeft als beleid dat er geen informatie over de leden wordt gegeven aan onderzoekers.

Aantal buitenlandse klanten

Het aantal buitenlandse klanten kan op basis van onze interviews met raamprostituees op de Wallen en onze eigen observaties ter plaatse worden geschat op ongeveer de helft. Dat zou betekenen – wederom met enige voorzichtigheid – dat er jaarlijks circa 8.200 buitenlandse mannen minstens één keer klant zijn geweest van raamprostituees op de Wallen.

Totaal

Bij elkaar opgeteld komen we dan tot een schatting van circa 16.400 klanten die jaarlijks (één keer of vaker) een raamprostituee in Amsterdam bezoeken. Het is echter waarschijnlijk dat er meer klanten zijn:

- Het onderzoek uit 1989 heeft het aantal klanten onderschat omdat prostitutiebezoek een taboe is. Veel respondenten hebben sociaal wenselijke antwoorden gegeven;
- De percentages van twintig jaar geleden gelden waarschijnlijk niet meer voor 2008. De afgelopen jaren is er immers nogal wat veranderd in de prostitutiebranche: het bordeelverbod is opgeheven, er zijn nieuwe mogelijkheden van communicatie tussen klant en prostituee (mobiele telefonie, internet) en er zijn nieuwe vormen van prostitutie bijgekomen en ook weer verdwenen (tippelzone Amsterdam). Het is aannemelijk dat deze factoren effect hebben gehad op de vraag, maar welk effect is niet bekend;
- Ook is het de vraag of resultaten van een landelijk onderzoek gelden voor Amsterdam. Als Amsterdamse mannen gemiddeld jonger zijn en vaker van huis, is het aannemelijk dat ze vaker naar een prostituee gaan. Ook het grote aanbod kan ervoor zorgen dat de situatie in Amsterdam anders is.

Al met al is de kans dus groot dat dit een onderschatting is van het werkelijke aantal. Daarom komen we uit op een schatting van 15.000 tot 30.000 klanten van Amsterdamse raamprostitutie per jaar.

Schatting op basis van bevolkingsonderzoek: 15.000 – 30.000 klanten

Methode 2 Schatting op basis van aantal prostituees

Een andere manier om het aantal klanten te schatten is het aantal raamprostituees. Als er per jaar tweeduizend raamprostituees in Amsterdam werken die elk veertig weken per jaar werken en twintig bezoeken per week krijgen, zijn er 1.600.000 bezoeken aan Amsterdamse raamprostituees per jaar. Als we uitgaan van vijf bezoeken per klant per jaar, komen we op een schatting van 320.000 bezoekers per jaar.

Bij bovenstaande berekening kunnen vraagtekens worden geplaatst. Als het aantal raamprostituees, of het aantal bezoeken per prostituee per week, of het aantal werkweken per jaar lager is, valt het aantal bezoeken ook lager uit. De schattingen zijn echter aan de conservatieve kant gehouden.

Aantal raamprostituees

Volgens schattingen van de GGD Amsterdam (afdeling SOA) zijn er in Amsterdam dagelijks ruim 1.000 prostituees actief achter een raam of in een seksclub. Volgens de GGD is er echter veel verloop. Geschat wordt dat er elk jaar rond de 8.000 prostituees in Amsterdam hebben gewerkt. Volgens de GGD werkt ongeveer 25% hiervan in de ramen, 25% in de seksclubs, 1%

op straat en de overige 49% in de besloten vormen waaronder escort, bars, privéhuizen en bij de vrouw thuis.¹⁷ Dat zou betekenen dat er jaarlijks tweeduizend raamprostituees in Amsterdam werkzaam zijn.

Als de schatting van de GGD juist is, betekent dit dat er per raam per jaar gemiddeld vier verschillende prostituees werkzaam zijn; er zijn immers 500 ramen beschikbaar. Aangezien er twee (soms meer) shifts per dag zijn, is dit geen groot aantal. Maar toch zou het kunnen kloppen: de ramen zijn immers niet allemaal altijd bezet. Ook bleek bij onze observaties ter plaatse dat er niet veel verschillende prostituees achter hetzelfde raam werken: verspreid over een jaar tijd zagen wij in de meeste gevallen dezelfde vrouwen achter de ramen zitten. Ook een analyse van recensies op Hookers.nl bevestigt dit: gemiddeld worden er per raam niet meer dan twee verschillende prostituees beschreven.¹⁸

“Eens ontdekte ik een nieuwe hoer. In het bestaan van een hoerenloper is zoiets van niet geringe betekenis. Er komen namelijk maar weinig meisjes bij het aloude, bekende bestand.”¹⁹

Aantal bezoekers per week

Het is niet bekend hoeveel bezoekers Nederlandse raamprostituees gemiddeld per week hebben. Verschillende Britse onderzoeken komen uit op een gemiddelde van twintig klanten per week per prostituee. De spreiding rondom dat gemiddelde was echter groot: prostituees met een pooier bleken meer klanten te hebben dan prostituees zonder pooier. Ook de soort prostitutie heeft invloed op het aantal klanten: een onderzoek onder bordeelprostituees in Londen liet zien dat de prostituees daar 76 klanten per week hadden. Een aantal van twintig klanten per week is dus een vrij conservatieve schatting (Kinnell 2006).

Noot 17 Bron: <http://www.eenveiligamsterdam.nl/files/file.php?id=639>. Deze schatting van de GGD is overgenomen door anderen, onder andere in de gemeentelijke nota's over prostitutiebeleid (Gemeente Amsterdam 2008) en het onderzoek van de nationale recherche naar mensenhandel in de vergunde prostitutiesector (KLPD 2008).

Noot 18 Deze schatting is gebaseerd op een analyse van 22 ramen in de Oude Nieuwstraat (Singelgebied) en de Trompettersteeg (Wallen). Voor deze ramen zijn alle recensies op een rij gezet en is vervolgens geteld hoeveel verschillende prostituees per raam een recensie hebben gekregen. Soms was dat er één, soms twee, soms drie. Gemiddeld kwamen we uit op 1,8 prostituee per raam. Dit is waarschijnlijk een onderschatting van het werkelijke aantal, omdat niet over elke prostituee een recensie wordt geschreven en vooral niet over prostituees die weinig of gedurende een kortere periode werken. Een aantal van vier prostituees per raam per jaar lijkt dus een reële schatting te zijn.

Noot 19 Uit: Ischa Meijer (1979), *Hoeren*, Prometheus: Amsterdam.

Aantal bezoeken per klant

Zelfs onder de meest actieve recensenten op Hookers.nl gaan de meesten niet vaker dan één keer per maand naar een prostituee. Er zijn mannen die elke week gaan, maar dat zijn uitzonderingen. Gezien het feit dat de recensenten op Hookers niet representatief zijn voor *alle* klanten (en zeker niet voor toeristen), gaan we uit van gemiddeld vijf bezoeken per klant per jaar. Zo komen we op basis van 1.6 miljoen bezoeken per jaar tot de schatting dat er jaarlijks tussen de 250.000 en 300.000 klanten van Amsterdamse raamprostituees zijn.²⁰

Schatting op basis van aantal prostituees: 250.000 – 300.000 klanten
--

Methode 3 Schatting op basis van aantal ramen

Er zijn in Amsterdam 500 ramen voor raamprostitutie. Op basis daarvan kan ook worden geschat hoeveel bezoeken en bezoekers er per jaar moeten zijn. De ramen zijn niet continu bezet: sommige ramen zijn gesloten en bij de wisseling van de wacht tussen shifts staat het raam ook vaak enige tijd leeg. Gemiddeld zullen de ramen die intensief worden gebruikt ongeveer twintig uur per dag open zijn.

Maar niet alle ramen worden intensief gebruikt. Tijdens onze observaties merkten we, zelfs tijdens drukke uren, dat veel ramen niet bezet waren. Daarom lijkt het ons reëel te veronderstellen dat elk raam in Amsterdam gemiddeld twaalf uur per dag open is.

Op basis van de observaties tijdens de extreem drukke uren op vrijdag- en zaterdagavond weten we dat er bij zes ramen in een uur tijd tien klanten naar binnen gingen. Dat is dus 1,7 bezoeken per uur per raam. Maar meestal is het niet zo druk voor de ramen. Op rustige uren is het aantal bezoekers waarschijnlijk de helft lager dus 0,8 bezoeken per uur per raam (ongeveer een klant per uur dus). De verhouding tussen drukke en rustige uren is ongeveer één op tien. Dat betekent dat tijdens een shift van 12 uur een prostituee gemiddeld iets minder dan één klant per uur krijgt.

Als we het aantal ramen (500) vermenigvuldigen met het aantal 'werkuren' per jaar (4.380) en het aantal klanten per uur (0,8), komen we op een aantal bezoeken van 1.850.000 per jaar. Als we aannemen dat elke klant gemiddeld vijf keer per jaar gaat, komen we uit op 200.000 tot 300.000 bezoekers.

Schatting op basis van aantal ramen: 200.000 – 300.000 klanten
--

Noot 20 De aanname over het aantal bezoeken per klant per week heeft grote gevolgen voor het aantal klanten. Als we bijvoorbeeld uitgaan van gemiddeld tien bezoeken per klant per jaar (dus ongeveer elke maand), wordt het aantal klanten gehalveerd tot 160.000. Dit is echter zeer onwaarschijnlijk omdat de helft van de klanten uit het buitenland komt. De kans dat zij elke maand een raamprostituee bezoeken is zeer klein. Ook dit is dus een conservatieve schatting.

Bijlage 4 Summary

Customers of window prostitution

Window prostitution in Amsterdam

Window prostitution exists in three areas of Amsterdam. The largest of these areas is situated in the North Easterly quarter of the old city along and around the Oudezijds Achterburgwal (Red Light District) and the Oudekerksplein: the Wallen. Window prostitution also exists in the Spuistraat and Singel, and adjoining streets. The final area where there are windows is known as the Pijp, situated in the Oud-Zuid district at Ruysdaelkade.

Image The three areas in Amsterdam where window prostitution exists

Until mid-2007 there were approximately five hundred windows in total in Amsterdam: three hundred and eighty in the Wallen, ninety in the Singel area and thirty in the Pijp. The city council has drawn up a strategic vision for the city centre (post code area 1012). This vision includes plans to purchase prostitution buildings and to close down half of the windows. The aim is to restrict window prostitution mainly to the area alongside and around Oudezijds Achterburgwal and Oude Nieuwstraat. There are no plans to close any windows in the Pijp.

During 2007 and 2008 the city council did in fact purchase a section of prostitution buildings. The prostitution windows in these buildings have been given alternative (temporary) uses. Many ex-window brothels have, for example, been turned into fashion studios: Red Light Fashion.

The city council wants to know what effect closing buildings has on the demand for window prostitution. In addition, several specific questions have been raised about customers. DSP-groep conducted this study by means of a literature study, interviews with customers and conversations with prostitutes and exploiters.

Questions and answers in brief

At the core of this study were five specific research questions. These questions are answered briefly below. More extensive answers, with greater refinement and explanation, are provided in the body of the report (in Dutch). Our knowledge of prostitution customers, and the relationship between supply and demand, was also expanded on by reviewing national and international literature.

- *How many customers of window prostitution are there in Amsterdam?*
The number of window prostitution customers in Amsterdam is probably about 200,000 per year. This estimate is derived from three different estimation methods (see Chapter 4).
- *What are the characteristics (age, country of origin) of Amsterdam's window prostitution customers?*
The majority of customers of window prostitution in Amsterdam (90%) are between 25 and 45 years. More than half of all customers in the Wallen are foreign. Dutch customers make up a comfortable majority in the Singel area and the Pijp (see Chapter 5).
- *Which language can best be used to approach customers in connection with campaigns such as Schijn Bedriegt (Appearances can Deceive) and Meld Misdaad Anoniem (Report Crime Anonymously)?*
The principal language of the Wallen is English, also for Dutch customers. In the Singel area and the Pijp Dutch is the principal language. If a choice has to be made, however, English is preferred (see Chapter 5).
- *Should the minimum age for customers be raised from 16 to 18 years of age?*
At the moment hardly any customers are under the age of 20. There is no need to increase the minimum age therefore. A further reason for not doing so is that it is very difficult to enforce a minimum age (see Chapter 5).
- *What will happen to the demand for prostitution if the number of windows in the Wallen and the Singel area is halved?*
The demand for window prostitution is unlikely to fall significantly. Most customers who visit window prostitutes do so because of a certain inner drive (push-factors). Compared to other cities, Amsterdam will still be attractive to these customers even if it is decided to reduce supply by fifty percent. Customers of window prostitution have a strong preference for this form of prostitution above, for example, escorts or sex clubs. They will therefore probably sooner move to other window prostitution areas than convert to other forms of prostitution.
The group of customers which is sensitive to changes in supply (pull-factors) will become smaller. However, this group forms a very limited proportion of all visitors and is responsible for a very small proportion of visits (see Chapter 6).

- *Are customers aware of potential offenses in prostitution, such as human trafficking and forced prostitution, and to what extent can and will they play a role in alerting and tackling these problems?*

Most customers are well aware of the offenses that occur in the world of prostitution and disapprove of them. Underage prostitution, for example, is convicted unanimously. Customers' views on forced prostitution are more varied: most customers recognize that this is a problem but very rarely encounter any signs of it. When customers do come across signs of forced prostitution they tend not to take any action. Most customers consider it to be the job of the police, regulators and social workers to detect forced prostitution and act against it.

Customers believe that making customers criminally liable for illegal prostitution will lead to fewer offenses being reported to the authorities. It is reasonable to question, however, whether this would make any difference: after all, at the present time only a limited number of customers act on offenses.

- *What effect do customers think closing the windows has on forced prostitution?*

The customers who participated with the Internet questionnaire think that reducing the number of windows is not a good way to deal with forced prostitution. In the view of customers, window prostitution is a form of prostitution which is ideally suited to prevent offenses because it is much more visible than, for example, escorting or private visits. Window prostitutes are relatively easy to access by the government, police, regulators and social workers. Many customers expect an increase in offenses if the windows are closed, as some prostitutes will go underground. Customers also expect competition between women to increase, prices to go up and the relaxed atmosphere on the street will be lost.

Recommendation: involve customers in policy making

Customers of prostitutes possess information that is of interest to the city council, police and social workers. They have direct contact with prostitutes and therefore know the consequences of the policy implemented. Some customers can even compare policies in different countries and can thus provide information on the expected effects of policy changes.

For this reason we recommend that the city council constructs a (consultation) panel in which customers are able to participate anonymously. Communication would flow in two directions: customers would inform the city council of what they come across and the city council would give customers information which they can then spread to other customers verbally or via the Internet. There is definite interest among a section of customers to actively help combat offenses in prostitution. The city council could utilize this by taking them seriously and supplying them with relevant information. Customers could also be encouraged to make anonymous reports of abuses more often.